

MODIFIKOVANÝ EXCERPT Z:

OD „MALÉ EVROPY“ K „VELKÉ EVROPĚ“

DĚJINY ROZŠIŘOVÁNÍ
EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ /
EVROPSKÉ UNIE

I.

Vladimír Goněc

Brno 2002

(DRUHÝ TEXT)

[Zadejte text.]

© Vladimír Goněk, 2002, 2022
ISBN 80-210-3016-X

RAKOUSKO

Dlouhá osamocená cesta do Bruselu. O vzdoru malého státu ve střední Evropě, který nechce žít vytlačen na okraj Evropy, ani zůstat limitován kvůli mimoevropským mocnostem

Rakousko získalo plnou státní suverenitu teprve Státní smlouvou roku 1955. Teprve tehdy, deset let po válce, přišlo pro Rakousko osvobození. Na druhé straně se však i proti vůli a přes otevřené výhrůžky a zásahy Sovětského svazu zapojilo do Marshallova plánu... Již od počátku, tj. od roku 1948 bylo Rakousko členem Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OEEC), bylo zapojeno do prvních pokusů v rámci této organizace o snižování cel a usnadňování pohybu zboží v západoevropském rámci, do pokusů o budování jednotného evropského hospodářského prostoru cestou celní unie anebo zóny volného obchodu, rovněž do pokusů o odstraňování překážek pro pohyb služeb.

Rakousko se aktivně zapojovalo do mechanismů, které vedly již na přelomu čtyřicátých a padesátých let sice k dílčímu, přesto však dalekosáhlému odstraňování dovozních kvót a dalších, v Evropě již v meziválečném období rozšířených a proslulých prohřešků proti zásadám svobodného mezinárodního obchodu. Na odporu jmenovitě Británie a váhavosti některých dalších zemí však tyto trendy zůstávaly v půli cesty, resp. i ztroskotávaly.

Až do roku 1955 zůstávalo **Rakousko** ve svých zahraničních aktivitách silně **limitováno okupačními statuty a zejména sovětským diktátem**. Vstoupit do systému Pařížské smlouvy o Evropském společenství uhlí a oceli, stejně tak Římské smlouvy o Evropském hospodářském společenství bylo Rakousku striktně zakazováno ze sovětské strany ještě i po následujících pětatřicet let. Přesto **Rakousko** doslova **číhalo na příležitost** a čas od času to i veřejně dávalo najevo.

Tak například při příležitosti zasedání Rady ministrů Rady Evropy v říjnu 1956 rakouský ministr zahraničních věcí Leopold Figl potvrdil předcházející náznaky rakouských poslanců ve Shromáždění Rady Evropy, že Rakousko „momentálně studuje, při jaké příležitosti by bylo možné plné členství Rakouska v Evropském společenství uhlí a oceli“. Přitom jednoznačně

zdůraznil (proti sovětskému diktátu), že Rakousko je svobodný stát, nepodřízený v otázce ESUO žádným jiným závazkům, že rakouská neutralita je ryze vojenského charakteru.¹

Rakousko mělo od počátku fungování ESUO eminentní **zájem na** uzavření přinejmenším zvláštního smluvního **vztahu s ESUO**, nakolik dováželo velké množství jednak koksovatelného uhlí, jednak i přímo speciálního metalurgického koksu z ESUO, naopak vyváželo velké objemy zejména speciálních ocelí do zemí ESUO. Důvěrná jednání probíhala i na úrovni rakouských ministrů a členů Vysokého úřadu ESUO.

Členem Evropského sdružení volného obchodu

Ještě v etapě jednání připravujících Římskou smlouvu o EHS belgický ministr zahraničních věcí Paul-Henri Spaak navrhl, aby spolu s intenzifikací integrace samotné Šestky byla vytvořena z podstatné části západní Evropy široká Evropská zóna volného obchodu. Pro rozpory mezi Británií a Francií však tento projekt padl. Původně ze švédské a švýcarské iniciativy vznikl projekt alespoň užší zóny - Evropského sdružení volného obchodu (ESVO). Rakousko se zapojilo výrazně do obou iniciativ, rozhodně nemělo zájem na tříštění Evropy do několika hospodářských bloků.

Nakonec však ESVO nepokrylo ani zbývající členy OEEC (tj. mimo rámec Šestky); navíc Británie se snažila učinit z ESVO svůj zadní dvoreček a nástroj své trucpolitiky vůči EHS. OEEC vnitřně rozštěpená na tři faktické hospodářské bloky, z nichž pouze jeden - EHS - byl skutečně efektivní, se v zájmu institucionálního přežití transformovala nepříliš šťastně v širší, přitom bezzubou a velkohubou OECD ještě v roce 1960. Fakticky OEEC rokem 1960 zanikla.

Rakousko tak v závěru padesátých let stálo **na dvou rozcestích** zároveň. Nadále usilovalo o maximální ekonomické propojení se západní Evropou, zejména s jejím jádrem, tedy se stále hlouběji se integrující Šestkou. Obnovená hospodářská dynamika, akcelerující po ukončení okupačního režimu, si vyžadovala intenzifikaci obchodní výměny s hospodářsky vyspělými zeměmi. Zvláště jakožto malý stát Rakousko potřebovalo spolehlivou institucionální základnu pro takovou obchodní výměnu a nejen pro ni.

Z kruhů hospodářské politiky se ozývaly stále důrazněji hlasy po co nejužším napojení na ESVO a EHS. Paralelně se ozývala varování proti sebeuspokojení z projektů pouhé zóny volného obchodu, tím spíše, pokud taková zóna bude zahrnovat jen malý počet států. Tak například poslanec Karl Czernetz² zdůrazňoval, že model zóny volného obchodu, byť by

¹ 10 Jahre österreichische Integrationspolitik 1956-1966. Eine Dokumentation des Bundesministeriums für Handel und Wiederaufbau (ed. O. Wictora), Wien 1966, s. 14.

² Jeden z těch, kteří vyprovokovali již roku 1956 výše zmíněné vyhlášení ministra Figla.

zahrnoval celou západní Evropu, přinese efekt pouze krátkodobý a že si samo fungování zóny vynutí již zítra přechod k hlubší ekonomické integraci.³

Na druhé straně však pro Rakousko do hrozivých rozměrů narůstal rozcestník mezinárodněpolitický. Rakouské naděje z navrácené suverenity se ukázaly jako příliš vratké. Fakticky Rakousko stále ještě – proti své vůli – přinejmenším jednou nohou stálo východně od železné opony. Sovětská agresivita narůstala zvláště od roku 1958;⁴ Rakousko za těchto okolností se snažilo o politický „útek na Západ“. Sovětský svaz varioval a zesiloval argumentaci, že Rakousko musí zůstat mimo politické a hospodářské organizace, jejichž aktivním členem je Západní Německo; jinak by takto porušilo Státní smlouvu, zakazující Rakousku kroky směřující ke sjednání s Německem.

Proto na jedné straně sice rakouští politikové pečlivě sledovali vývoj integrace Šestky a ještě pečlivěji studovali a pravidelně vyhodnocovali hospodářské ztráty, které Rakousku plynou z nečlenství v Evropském společenství uhlí a oceli a Evropském hospodářském společenství. Na druhé straně však v zájmu **garance** úspěšného „útěku na Západ“ volili rakouští politikové taktiku inspirovat se **modelem švýcarské neutrality**. Proti sovětské ozbrojené síle stojící přímo na hranicích Rakouska – za stále se zostřující mezinárodní situace – byl výše zmíněný Figlův argument (že Rakousko podepsalo závazek vojenské neutrality a pouze ten) jen bezmocným slovem, byť pravdivým.

A tak například ministr zahraničních věcí Bruno Kreisky důrazně doporučoval „v zájmu bezpečnosti a klidu Rakouska při jeho geografické poloze“ a za podmínek „moskevských memorand“ inspirovat se praxí švýcarské neutrality.⁵ Příslušnou argumentaci připravovali i právní specialisté v oboru mezinárodního práva, v první řadě hlavní odborník na téma „rakouská neutralita“ Alfred Verdroß. Nalezený model provázanosti na hospodářská uskupení Západu by měl být konstruován tak, aby pro případ války nebyla omezena rakouská pravomoc rozhodovat takovou měrou, resp. takovým způsobem, že by Rakousko nemohlo dostat závazku neutrality.⁶ Plné řádné členství v ESUO a EHS se tedy (momentálně) nedoporučovalo.⁷

* * *

Rakousko tedy mohlo částečně profitovat na mechanismech ESVO, tj. na postupném snižování cel a odstraňování dovozních kvót v oblasti průmyslové a řemeslné produkce; v ostatních oborech však tyto mechanismy nejen nebyly spuštěny, nýbrž se s nimi výslovně nepočítalo. Zejména však hlavními obchodními partnery Rakouska zůstávali dva jeho velcí

³ Arbeiter-Zeitung, 10. 11. 1957.

⁴ Kdy Sovětský svaz začal rozdmýčávat budoucí druhou berlínskou krizi.

⁵ 10 Jahre österreichische Integrationspolitik..., s. 59.

⁶ Die Furche, 28. 11. 1959.

⁷ Model švýcarský byl navíc v myslích západních politiků zakotven jako model plně důvěryhodný. Mohl se takto pro Rakousko řešit ještě jeden problém. Totiž řada západoevropských politiků si neuvědomovala skutečné svízelné postavení Rakouska. Mnozí od roku 1956 znovu (podobně jako v roce 1945) pohlíželi na Sovětský svaz s naivní důvěřivostí, počínaje britským premiérem Macmillanem. Sovětský nátlak na Rakousko nebyl vnímán. Naopak na

bezprostřední sousedé a obnovující se hospodářské mocnosti (obě s dynamikou „hospodářského zázraku“) - SRN a Itálie. Jen do SRN směřovalo na přelomu padesátých a šedesátých let 27 % rakouského exportu a tento podíl se nadále zvyšoval.

Tento trend však rakouští experti předpokládali již předem a do preambule smlouvy o ESVO prosadilo právě Rakousko⁸ výslovný záměr „co možná nejrychleji zahájit mnohostranná jednání s ostatními státy OEEC, včetně zemí EHS, s cílem vytvořit multilaterální sdružení (Association), které by odstranilo obchodní překážky a usnadnilo užší hospodářskou spolupráci mezi evropskými státy“. Tento trend ovšem zablokovala Británie společně s Dánskem.

Nakolik Rakousko stálo nadále pod sovětským zákazem vstoupit jako řádný člen do EHS, řešilo tento rozpor předložením 15. prosince 1961 požadavku pro jednání o přidružení k EHS podle principů paragrafu 238 Římské smlouvy.⁹ Precizaci svého postoje podalo Rakousko v **memorandu 28. července 1962**. Rakousko se tímto zaměřilo na model, kdy nebude řádným členem EHS, zároveň se bude podílet na mechanismech EHS, přijme na sebe dalekosáhlé závazky harmonizace svého práva s tzv. komunitárním právem EHS, s podmínkou, že právní a politické principy rakouské neutrality zůstanou nedotčeny.¹⁰

Aby se úplně nezřeklo autonomie v rozhodování, Rakousko požadovalo, aby ještě před přijetím závazných rozhodnutí v orgánech EHS v konkrétní věci proběhly s Rakouskem příslušné konzultace; šlo by tedy o mechanismus jakési „praeinstitucionální spolupráce“. Pod tímto mechanismem by se Rakousko rádo zavázalo plně harmonizovat své právo s komunitárním právem EHS.

Do Bruselu vlastní cestou

Zhroucení vyjednávacího procesu o přistoupení Británie do EHS v lednu 1963 mělo za následek i konec jednání o přidružení Rakouska, Švýcarska a Švédska. EHS bylo po první srážce s Británií následně mnohem obezřetnější. Rakousko se však s tímto stavem nehodlalo smířit a jakožto jediný člen ESVO zahájilo bezprostředně svou „osamocenou cestu do Bruselu“. Již od května 1963 byla vedena předběžná jednání, označovaná jako „průzkumná“. Po jejich vyhodnocení Rada EHS vyslovila souhlas se zahájením oficiálních jednání.¹¹

Rakousko hleděli tito politikové jako na viníka, který pouze taktizuje, aby mohl výhodně přežít, ba přímo přizívat se v meziprostoru mezi Východem a Západem. Švýcarský vzor tedy mohl Rakousku pomoci i takto.

⁸ Stenographische Protokolle der Sitzungen des Nationalrates der Republik Österreich, 9. Gesetzgebungsperiode, 12. Sitzung – 12. 11. 1959, s. 245 (proslov J. Raaba).

⁹ MAYRZEDT, H. – HUMMER, W.: 20 Jahre österreichische Neutralitäts- und Europapolitik (1955-1975), Dokumentation, I., Wien 1976, s. 352-353.

¹⁰ S podobným a dokonce předem sladěným obsahem předložily takovýto požadavek i Švýcarsko a Švédsko; motivace s neutralitou byla u obou těchto států přirozeně zcela jiná.

¹¹ 10 Jahre österreichische Integrationspolitik..., s. 134.

Původní **koncept přidružení**, jak ho předložilo Rakousko a zároveň profilovalo **podle paragrafu 238 Římské smlouvy**, se ukázal jako **neprůchodný**; předjednání konkrétních opatření s Rakouskem před konečným přijetím těchto opatření v orgánech EHS by znamenalo příliš zdlouhavou proceduru. Vedlo by to k brzdění až blokování dynamiky EHS; přidružily se i aktuální zkušenosti s politikou francouzského prezidenta Ch. de Gaulle. Do dosavadních rozhodovacích procedur EHS by tak vstoupila ještě celá řada mezikroků. Jednání byla proto vedena s upraveným cílem, totiž „**smlouva sui generis**“, víceméně založená na paragrafu 113 Římské smlouvy.

Vzhledem k eskalaci konfliktu v Jižních Tyrolích vyhlásila Itálie 30. června 1967, že hodlá blokovat veškerá další jednání EHS s Rakouskem, dokud se nepřesvědčí, že rakouské území není opěrnou základnou pro teroristické akty proti Itálii. Toto specifické veto vedlo k přerušení jednání mezi EHS a Rakouskem. K obnově dal posléze podnět Haagský summit EHS počátkem prosince 1969.

V rámci obnovených jednání Rakousko usilovalo o takovou formu propojení s Evropskými společenstvími, která bude plně **respektovat zvláštní status Rakouska jako neutrální země**, zároveň umožní dalekosáhlou hospodářskou spolupráci. Rakousko sice zdůrazňovalo obchodněpolitický aspekt očekávané smlouvy s ES, zároveň však měla smlouva tento rámeč výrazně překračovat. Rakouská strana úmyslně formulovala základní principy budoucí smlouvy takto široce, aby se vytvořil dostatečný prostor pro manévrování v procesu vyjednávání.

V oblasti obchodu průmyslovým zbožím Rakousko očekávalo plnou svobodu obchodu, bez cel a množstevních omezení oboustranně. Rakousko jmenovitě poukazovalo na nerovnováhu v dosavadních kontingentech – Evropská společenství měla vůči Rakousku mnohem dále jdoucí množstevní omezení než Rakousko vůči ES. Zvláštními případy z „bezpečnostních důvodů“ rakouského samozásobení měla zůstat dovozní omezení pro hnědé uhlí, dále pro penicilin a některá další antibiotika.

Pro oblast ocelářství mělo dojít (podle par. 60 až 64 Smlouvy o Evropském společenství uhlí a oceli) ke stanovení zvláštního obchodního režimu. V oblasti papírenské produkce okamžité odstranění cel a dalších překážek podle rakouského výkladu nikterak nemohlo ohrozit dosavadní vzájemný obchod. Pokud by přesto odstranění cel pro tento obor bylo výrazně časově posunuto či odloženo, Rakousko si vymíňovalo vyrovnávací opatření.

Pro vztahy ke třetím státům Rakousko považovalo za integrální součást své politiky neutrality podržet si možnost samo regulovat svou politiku vůči nim. Pro vztahy Rakouska k Evropským společenstvím neměl tento princip působit rušivě, k vyvážení či vyrovnání mělo dostatečně působit řízení o původu zboží. Přitom řízení o původu zboží uplatňované doposud v ESVO považovalo Rakousko za dokonalejší a spolehlivější než metodiku ES. Rakousko dále akceptovalo výslovně jako samozřejmost, že součástí smlouvy bude i regulace v zájmu garantování volné soutěže.

Pro řešení sporných otázek by Rakousko uvítalo zřízení rozhodčího soudu, stejně tak předpokládalo, že k realizaci smlouvy Rakouska s ES bude zřízen patřičný správní orgán.

Co se týče agrární produkce, Rakousko usilovalo o postupný přechod k „volnému obchodu zvláštního druhu“. V nejbližším časovém horizontu mu šlo o „usnadnění agrárního obchodu“. Agrární obchod byl momentálně vzájemně vyrovnaný a obě strany by měly být podle rakouského hlediska zainteresovány na jeho rozšíření. Postupně by měla být redukována cla až k odstranění, omezovat se měly i rozdíly v cenách; Rakousko by se postupně přibližovalo obchodním předpisům Evropských společenství v trhu agrárním zbožím. Padla by rovněž množství omezení. Zároveň Rakousko předpokládalo zvláštní opatření z regionálněpolitických důvodů a ochranné klausule obdobné obchodním předpisům pro agrární zboží EHS.

27. října 1970 zmocnila Rada ministrů Evropských společenství Komisi ES **dovést jednání s Rakouskem k uzavření dohody** na přechodové období; obsahem měl být první krok k zóně volného obchodu, totiž vzájemné snížení cel o 30 %. Tato dohoda měla být uplatněna s ročním předstihem než budou zprovozněny dohody na podobných principech s těmi zbývajících státy ESVO, které nepřistoupí jako řádní členové do ES.

Co se týče volného pohybu pracovní síly, ten už byl Rakouskem fakticky vůči Evropským společenstvím otevřen a naopak byl poměrně málo využíván. Míra liberalizace volného pohybu kapitálu podle rakouských předpisů již v této době překročila parametry dané příslušnými předpisy ES. Pro usazování podnikatelů ze zemí ES i pro cizí právnické osoby bylo v Rakousku prakticky již dosaženo liberalizace na základě dvoustranných smluv se zeměmi ES, kromě zatím Francie a Lucemburska.

Zato **citlivou zůstávala otázka tranzitu**. Rakousko očekávalo, že přímo připravovanou smlouvou bude ustaven zvláštní dopravní výbor. Rakousko bylo celkově připraveno k užší spolupráci s Evropskými společenstvími ve věcech dopravy a tranzitu.

Rakousko dále deklarovalo zainteresovanost na spolupráci s ES ve věcech politiky hospodářské konjunktury a politiky měnové a celkově dalo najevo svou otevřenost dojednat úzkou spolupráci i pro teprve záměr dobudování hospodářské a měnové unie v rámci ES. Mělo zájem i na pokračování a prohlubování úzké spolupráce v technologickém výzkumu.

Co se týče **institucionální struktury přidružení**, rakouská vláda předložila vizi vytvořit smíšenou komisi jako správní orgán; ve srovnání s orgánem působícím v rámci běžné obchodní dohody by však tato komise měla nabýt mnohem dalekosáhlejších pravomocí. Jmenovitě by měla mít kompetence k projednávání stížností a pro projednávání rozdílných výkladů v uplatňování ochranných klausulí. Vedle spravování vlastních záležitostí smlouvy o přidružení by se tato komise měla věnovat i sumarizování informací v rozměru dalších žádoucích perspektiv integrace a měla by mít právo iniciativy ve směru dalšího prohlubování spolupráce Rakousko-Evropská společenství.

Pro případy válek a specifických konfliktů stejně jako pro případy závažného mezinárodního napětí, spojené s nebezpečím ozbrojeného konfliktu, si Rakousko s ohledem na svou neutralitu chtělo vyhradit právo použít mimořádné kroky ve vztahu k asociační smlouvě, případně platnost celé smlouvy pozastavit.¹²

Proti rakouským vyjednávacím pozicím byly vyloženy pozice Evropských společenství zmíněné výše.¹³

Jednání byla ukončena dvěma dohodami z 22. července 1972 - všeobecnou dohodou a dohodou o přechodových opatřeních.¹⁴

Dohoda o přechodových opatřeních začala platit k 1. říjnu 1972 a zejména znamenala okamžité snížení cel EHS na rakouské průmyslové a řemeslné výrobky o 30 % a zahrnovala rovněž přesný kalendář dalšího snižování. Stojí za podtržení, že toto specifické napojení Rakouska na ES začalo platit ještě dříve, než vstoupilo v platnost přistoupení Británie, Irsko a Dánska jako řádných členů ES.¹⁵

Vzhledem k úspěšnému průběhu jednání se s obdobnými výchozími pozicemi přihlásili k jednání i ostatní členové ESVO.¹⁶ Rakousko si však vysloužilo odměnu - před ostatními členy ESVO zůstalo v časovém předstihu v onom kalendáři snižování cel a celkového naplňování přechodových opatření.

Efekt asociace

Zapojením i ostatních zemí ESVO tak postupně přece jen byl naplňován původní, výše zmíněný Spaakův návrh z doby uzavírání Římské smlouvy i rakouský návrh včleněný do preambule smlouvy o ESVO, totiž vytvořit velkou evropskou zónu volného obchodu jako **nástroj dynamizace evropské ekonomiky**. Bohužel však tento záměr nebyl naplněn v původním časovém horizontu, tj. v etapě „hospodářských zázraků“, nýbrž naopak v etapě hluboké ekonomické deprese celoevropské i celosvětové. Přispělo to však přesto ke snadnějšímu překonání deprese právě evropskými zeměmi a k nové dynamizaci v osmdesátých letech. Tento blok evropského volného obchodu zahrnoval celou západní Evropu, tj. západně od železné opony (včetně Jugoslávie), s výjimkou pouze Turecka, Kypru a Malty. Poslední přežívající celní omezení a poslední objemové kvóty na import pro průmyslové a řemeslné výrobky v rámci tohoto bloku padly pro Rakousko k 1. lednu 1984, pro celek bloku k 1. dubnu 1984.

¹² MAYRZEDT, H. M. - BINSWANGER, H. Ch.: Europapolitik der Rest-EFTA-Staaten, Zürich-Wien-Stuttgart 1972, s. 26an.

¹³ V předchozím textu, v podkapitole o přidružení.

¹⁴ Bundesgesetzblatt, 1972, Nr. 357, 358, 466, 467.

¹⁵ To k 1. lednu 1973.

¹⁶ Resp. Británie, Dánsko, Irsko a Norsko již jednaly o přímém členství.

Mimořádnou intenzifikaci vnitroeurospkého mezistátního obchodu vykazuje srovnání: Použijeme-li tradičních statistik podílu na světovém exportu, pak země Evropských společenství k počátku devadesátých let se na světovém exportu podílely téměř 40 %, proti tomu USA jen 10 %. Pokud však obchod mezi členy ES navzájem odpočítáme, tj. budeme ho kalkulovat, jako by byl specifický „vnitrostátní“, a započítáme pouze vývoz mimo prostor ES, pak tento přepočtený podíl ES na světovém exportu bude činit 15 %, podíl USA „vzroste“ na 13 %. Tak jako tak zůstanou Evropská společenství daleko největším exportérem, zároveň je však vidět, jak výraznou intenzifikaci obchodu přinášelo právě vnitřní fungování ES, tj. kumulativní efekty mechanismů hospodářské integrace (včetně uplatňování mechanismů přísné antimonopolní politiky a zajišťování principů co nejotevřenější hospodářské soutěže).

„Zbytkové“ ESVO dosahovalo počátkem devadesátých let podílu na světovém obchodu 6 % (a to včetně vzájemného obchodu mezi členskými zeměmi). Časově paralelně, hospodářská politika Reaganovy a Bushovy administrativy vedla k obrovským rozpočtovým deficitům USA, k vysoké pasivitě zahraniční platební bilance, resp. přímo k propadům, k citelnému poklesu konkurenceschopnosti amerického zboží na světovém trhu. Americký dolar byl držen nad vodou, resp. chráněn před dalším pádem díky známému fenoménu petrodolarů, tj. nikoli výkonností americké ekonomiky.

Pro vnitroeurospký obchod a jeho význam je dalším zásadním ukazatelem, že počátkem devadesátých let se prostor zemí ESVO podílel cca čtvrtinou na celkovém vnějším exportu i importu ES,¹⁷ kdežto USA se na exportu a importu ES podílely mezi 17 a 18 % a Sovětský svaz pouze 3,5 %.

Propojení vnitroeurospkého obchodu se pozitivně projevilo i na relativně úspěšném překonávání ropných šoků zvláště druhého ropného šoku. Výrazným posílením pro celou evropskou ekonomiku se stalo i zavedení Evropského měnového systému, v němž klíčovou roli sehrávala silná západoněmecká marka.

Konkrétně pro Rakousko během prvních patnácti let od vstupu do společné zóny volného obchodu s ES rakouský export do zemí původní Šestky vzrostl o 507 %, dovoz ze Šestky o 306 %. K počátku devadesátých let zaujímala ES v zahraničním obchodu Rakouska dvoutřetinový podíl.¹⁸

Dohody o volném obchodu Rakouska s Evropskými společenstvími **se však netýkaly agrárního a potravinářského sektoru**; zde se pouze předpokládalo v paragrafu 15 Obecné dohody, že případně mohou být uzavřeny dodatkové dohody či protokoly za účelem „harmonizace vývoje obchodu zemědělskými produkty“. Nakonec však pouze Protokol č. 2 k obecné dohodě, který se týká tzv. „vyrovnávání cen surovin“ zahrnuje i některé vysoce zpracované potravinářské produkty jako nealkoholické nápoje, pivo, cukrovinky, kávoviny. Většina potravinářských výrobků a všechny agrární produkty zůstávaly nadále mimo rámec

¹⁷ Počítáno opět jakožto celku, tj. s odpočtem obchodu mezi členskými zeměmi ES navzájem.

¹⁸ Téměř tolik také dosahovalo Švýcarsko.

volného obchodu a vzhledem k aplikaci Společné zemědělské politiky uvnitř ES se takto Rakousko dostávalo do nevýhodného postavení. Narůstal deficit - Rakousko mělo relativně vysoký dovoz dotovaných zemědělských produktů a potravin z ES, zato vyváželo těchto komodit do ES nesrovnatelně méně. Rakousko tento problém urgovalo od počátku opakovaně až do začátku devadesátých let a požadovalo nastolení reálné reciprocity, avšak bezúspěšně.

Jakmile byla v dubnu 1984 odstraněna poslední cla na průmyslové a řemeslné výrobky mezi ES a zeměmi ESVO, očekával se další kvalitativní posun. Ještě v dubnu došlo (vůbec poprvé) ke společné schůzce ministrů obchodu zemí ES a ESVO společně se zástupci Komise ES. Zejména země ESVO to považovaly za historický mezník. Výsledkem byla **Luxemburská deklarace z 9. dubna 1984**, s ústřední tezí, že ministři jsou přesvědčeni, že je důležité „podniknout další kroky na cestě ke konsolidaci a upevnění spolupráce“ s cílem „**vytvořit dynamický evropský hospodářský prostor**“. To však ve skutečnosti znamenalo jen ono pověstné „dohodli jsme se, že se dohodneme“. Ze strany Evropských společenství přetrvávaly obavy, že by se ES mohla postupně rozmělnit v pouhou zónu volného obchodu, tj. dosavadní integrační dynamika by mohla být přetížena přílišným smluvním provázáním navenek ES a takto následně chytit regresivní chod.

Proto ES nehodlala vytvořit nějaký multilaterální kooperační model, který by sumárně zahrnoval ES a ESVO. Nadále se tedy mělo stavět na systému bilaterálním, tj. dohod mezi Evropskými společenstvími a vždy jednotlivou zemí ESVO. Právním východiskem měly zůstat tzv. „evoluční paragrafy“ bilaterálních smluv o volném obchodu. Nepřímo tak bylo řečeno, že plné narovnání bude znamenat teprve přijetí konkrétní země za řádného člena ES; toto přijímání bude samozřejmě probíhat jednotlivě a z přísných podmínek stanovených ES. Jinak řečeno, ESVO je určeno k postupnému zániku, resp. zůstává onou čekárnou na plné členství v ES.

V zemích ESVO se však rozšířila iluze, že Lucemburská deklarace znamená zlom v tom smyslu, že rozšíření spolupráce s ostatními evropskými státy dostalo v politice ES přednost před další vnitřní konsolidací a prohlubováním ES samotných. Očekávalo se mimo jiné, že po odstranění cel na průmyslové a řemeslnické zboží dojde k tak razantnímu rozvoji vnitroevropského obchodu, že si to přímo vynutí odbourání i zbývajících cel, resp. dalších překážek pro pohyb zboží i jiných ekonomických hodnot. Rakouský velvyslanec při ES Manfred Scheich vyhlásil na podzim 1984, že výsledky lucemburského jednání jsou natolik pozitivní, že pro Rakousko zcela odpadá problém neutrality, který by jinak bylo nutno řešit v případě vstupu do ES jako řádného člena.¹⁹

Ještě ministerská konference ESVO konaná v dubnu 1985 za účasti předsedy Komise ES a komisaře pro vnější vztahy ES byla nesena touto iluzí a očekáváním, že teze lucemburské deklarace budou rychle naplňovány a vnitroevropský obchod se bude dále liberalizovat. Avšak již v červnu 1985 byla zveřejněna bílá kniha ES, mj. s podstatně prohloubeným konceptem vnitřního trhu ES a s cílem urychleně dobudovat plnou hospodářskou unii uvnitř ES. Obecně tak byl

¹⁹ Neue Zürcher Zeitung, 28. 9. 1984.

znovu vytažen koncept, který byl zabudován již do preambule zakladatelské smlouvy EHS z roku 1957, totiž budovat stále sevřenější unii.

Bylo tedy znovu jasné, co pocítila Británie už počátkem šedesátých let - vnitřní záležitosti ES mají vždy přednost a proces další koncentrace společenství se oživuje. Kdo není řádným členem ES, nachází se přinejlepším v čekárně a podle toho se musí chovat, resp. formulovat svá očekávání.

Po bílé knize bylo zároveň jasné, že již roku 1984 zveřejněný první „Návrh smlouvy o založení Evropské unie“ není pouhým předmětem volné diskuse, nýbrž cílem, k němuž se bude systematicky směřovat a který bude mít absolutní přednost. Během sedmdesátých let započatý, pro hospodářské těžkosti však pozastavený projekt harmonizace daňové zátěže v zemích ES se rovněž znovu rozběhl. Novou složkou se stalo přijetí dalšího rozměru společenství jakožto „**Společenství výzkumu a technologického rozvoje**“. Právě k tomuto společenství se Rakousko přidružilo už roku 1987, byť přímý přístup k programům byl vyhrazen jen řádným členům ES.²⁰ Akt o sjednocené Evropě („Jednotný evropský akt“) pak dokonce znamenal první velkou revizi zakladatelské smlouvy EHS, tj. další výraznou vnitřní koncentraci ES a nový impuls pro Rakousko.

Být „téměř členem“?

A tak již rok 1985 odstartoval velkou rakouskou vnitrostátní diskusi k otázce dalšího prohloubení vztahů s ES, resp. budoucí EU. Diskuse započala na podzim 1985. Hned v jejím počátku se Peter Jankowitsch, zahraničněpolitický mluvčí rakouských sociálních demokratů, vyslovil za silné sblížení Rakouska s ES až do podoby „**svého druhu členství**“, totiž myšleno jako členství, které by nebylo v rozporu především s principem rakouské neutrality.²¹ Předseda rakouských lidovců Alois Mock byl opatrnější a formuloval „**vzdálenější cíl plného členství Rakouska v ES.**“

Každopádně se t.č. Rakousko cítilo ohroženo Bílou knihou, že totiž jeho dosavadní přednostní či zvláštní vztahy s ES, jeho vždy zvýhodnění proti ostatním členům ESVO, atp., padnou kvůli realizaci Bílé knihy. Zejména v oblasti pohybu zboží se Rakousko dosud cítilo jako quasičlenský stát.

Z momentálního pohledu rakouských zájmů se Rakousko potřebovalo ještě dále sblížit s Evropskými společenstvími ve věci výzkumu a technologického rozvoje (v již naznačeném smyslu). Rakousko naléhavě potřebovalo vyřešit stále narůstající obchodní deficit s ES v oboru agrárních produktů. Rakouská politická špička i veřejné mínění byly iritovány i takovými dílčími

²⁰ Bundesgesetzblatt, 1987, Nr. 478.

²¹ Die Presse, 16. 11. 1985.

kroky, jako francouzské zavedení vízové povinnosti pro všechny nečlenské státy ES.²² Naděje na skutečný jednotný evropský hospodářský prostor po zveřejnění Bílé knihy splaskla pro Rakušany jako bublina.

Nutno reflektovat i faktor vnitropolitický; obecně vleklým problémem zůstávala otázka identity Rakouska a Rakušanů (už od roku 1918, od rozpadu staré říše).²³ Vedle toho narůstala v předchozích letech nedůvěra rakouského voličstva v politickou špičku státu, zvláště v souvislosti se sérií finančních skandálů. Tedy orientovat se na „velkou Evropu“ a místo Rakouska v této Evropě slibovalo vyřešit oba tyto dílčí vnitrorakouské problémy, resp. i některé další.

Velkým impulsem se následně stává návrh lidové strany v poslanecké sněmovně v prosinci 1985 „rozhodnout se ve věci evropské politiky Rakouska“.²⁴ Na návrh bezprostředně reagovala socialistická strana. Víceméně za shodný cíl bylo přijato neunášet se „sterilním konfliktem“ o členství anebo přidružení, ani o neutralitě. Mluvíci parlamentního klubu lidovců formuloval věc tak, že osobně považuje i plné členství Rakouska v ES za juristicky možné (tj. není v rozporu s principem neutrality), avšak co je juristicky možné, nemusí být vždy politicky nezbytné či účelné. V konsensu obou hlavních politických stran se tedy měly **hledat zcela pragmatické cesty a nástroje ještě užší spolupráce Rakouska s ES**, nejlépe v podobě **nové zvláštní smlouvy**, která by Rakousku zabezpečila spolurozhodování, aniž by okamžitě znamenala plné členství Rakouska v ES. Plné členství zůstává sice cílem, avšak teprve v časovém posunu, například někdy na přelomu tisíciletí.

Sovětská strana do těchto diskusí velmi tvrdě zasáhla. Mj. když se na přelomu 1986/1987 projednávala nová koaliční smlouva mezi rakouskými lidovci a socialisty, tak ještě před přednesením vládní deklarace v poslanecké sněmovně a před hlasováním o důvěře nové vládě sovětský velvyslanec ve Vídni vystoupil jednoznačně ostře a bez jakýchkoli diplomatických klíčků: Rakousku se povoluje pouhé „sblížení s ES“, natolik, aby Státní smlouva z roku 1955 zůstala zcela nedotčena. Jakékoli plné členství Rakouska v Evropských společenstvích je vyloučeno, se zdůvodněním, že mj. konečným cílem ES je politická integrace. Obecně přitom představitelé Sovětského svazu již od počátku šedesátých let vyhlášovali, že pouze obchodní smlouva Rakouska s ES nenarušuje principy Státní smlouvy. Argumentovalo se, že jakákoli dalekosáhlejší

²² S výjimkou Švýcarska (zde přitom nešlo o to, aby se vyšlo vstříc Švýcarsku jako celku, jádrem věci bylo frankofonní obyvatelstvo Švýcarska).

²³ Problém zůstával mnohavrstevný, od počátku byla pocíťována nesouladnost a nesourodost nového státního celku; vždy se projevovaly třenice mezi velkou, rozvinutou a dynamickou Vídni (která se však jako centrum celého někdejšího velkého středoevropského soustátí stále nemohla sméstnat do rozměrů nového malého státu) a relativním zaostáváním či dokonce výraznou zaostalostí „provincie“. (Mj. okřídleným výrazem se stal „Divoký Západ“ pro celé Rakousko západně od Vídeňského lesa.) Značné třenice bylo cítit mezi centralistickými trendy vycházejícími z Vídně a obranářstvím zemského patriotismu nebo později i moderního federalismu, vycházejících nejvýrazněji z Tyrolska, Salcburska, Korutan a Štýrska. Vorarlberg míval nezářídka tendence považovat se raději za další kanton Švýcarska než za spolkovou zemi Rakouska; občas i Tyrolsko dostávalo záchvaty spolupatříčnosti s Bavorskem. Na druhé straně dynamismus SRN býval zvl. od sedmdesátých let vnímán i jako tlak (až nátlak) staršího bratra, projevujícího svou supremacii; odtud trendy distancovat se ještě zřetelněji od Německa a německví, zároveň hledat oporu v užším provázání na ostatní členy ES, zajistit si takto vůči SRN pozici rovný s rovným.

²⁴ Stenographische Protokolle... des Nationalrates..., 16. Gesetzgebungsperiode, 123. Sitzung – 16. 12. 1985, s. 10963an.

smlouva bude znamenat posilování politických pozic SRN v Evropě, že bude prvním krokem k vytvoření „Velkého Německa“, že takto bude ohrožena NDR, že ES znamená posilování hospodářské základny NATO, atp. **Sovětský svaz si opakovaně vynuocoval rakouské deklarace** a memoranda, že základní rysy rakouské zahraniční politiky zůstávají nedotčeny a že rakouská politika bude důsledně dodržovat všechny mezinárodněprávní závazky, počínaje Státní smlouvou. Tyto postoje a argumentační způsoby Sovětského svazu zůstávaly nezměněny po celá šedesátá, sedmdesátá i osmdesátá léta.

Nová rakouská vláda se poté orientovala na principy: jednak pokračovat v procesu, který otevřela Lucemburská deklarace, jednak uplatňovat „**autonomní**“ **přejímání norem** Evropských společenství, přitom zachovávat, resp. aplikovat **princip reciprocity** v postavení Rakouska vůči ES. V konkrétních případech, kdy by se zájmy zemí ESVO rozcházely, měla být uplatňována bilaterální jednání Rakouska s ES. Hlavním cílem nové vlády bude směřovat a pokud možno dospět ke specifické „Evropské smlouvě“ Rakouska s ES; tato smlouva bude předpokládat rovněž „institucionální opatření“.²⁵

Z hlediska časového byla deklarována poslušnost: momentálně využít ještě všech rezerv, které poskytuje dosavadní úroveň dohod Rakouska s Evropskými společenstvími. V další etapě se Rakousko bude zapojovat do těch evropských iniciativ, které formálně nepřipadají pod činnost Komise ES (například projekt EUREKA apod.) Následně bude Rakousko uzavírat dílčí, sektorálně zaměřené bilaterální dohody s ES, které budou přinášet postupné formování „quasičlenství Rakouska v ES“. Plné, řádné členství Rakouska v ES bylo prozatím deklarováno za vyloučené.

Na druhé straně rok 1987 přinesl **právnícké analýzy**, že závazek rakouské trvalé neutrality není překážkou pro plné členství Rakouska v Evropských společenstvích.²⁶ Kdo vzápětí začal tvrdě prosazovat plné členství Rakouska v ES, bylo Sdružení rakouských průmyslníků,²⁷ naopak Spolková hospodářská komora vystupovala strážlivěji a doporučovala přesně kalkulovat konkrétní dílčí kroky a následně je podnikat. V politických kruzích Rakouska dominovala umírněnost, resp. důraz rovněž na postupné kroky.

Ke konci roku 1987 byly v oblibě formulace jako „quasičlenství“, „téměř členství“, „co nejbližší k ES“, „přistoupení ke Společnému trhu“. Konkrétně šlo o to nějak **obejít politický i supranacionální rozměr ES**, zejména s ohledem na přetrvávající sovětský tlak (netušilo se, že tento tlak tak rychle poleví). President Rakouské národní banky Stephan Koren však již v létě 1987 varoval, že pro vztah Rakouska k ES zůstávají jenom tři varianty - anebo vstup jako řádný člen, anebo přidružení, anebo obchodní smlouva. Jiné modely formulované jako „tak blízké

²⁵ Vyjádření A. Mocka in: Die Presse, 2. 2. 1987, 19. 3. 1987, 24. 3. 1987; Österreichische Monatshefte, 1987, H. 4; aj.

²⁶ Např.: HUMMER, W. – SCHWEITZER, M.: Österreich und die EWG. Neutralitätsrechtliche Beurteilung der Möglichkeiten der Dynamisierung des Verhältnisses zur EWG, Wien 1987; HUMMER, W.: Österreich und die Europäischen Gemeinschaften. Eine konzeptuelle Analyse, in: International, 1987, H. 4, s. 27an.; následně též autoři M. Rotter, M. Thaler, atd.

²⁷ Zveřejněný obsáhlý manifest: Europa – unsere Zukunft. Eine Stellungnahme der Vereinigung österreichischer Industrieller zur Europäischen Integration, Wien 1987.

vztahy, jak jen to bude možné“, anebo „tak dalekosáhlé vztahy, jak jen to bude únosné“ odsoudil Koren jako nerealistické.²⁸

Nové jednoznačné limity o Evropském hospodářském prostoru byly dány na **zasedání Rady ESVO v Interlaken** 20. května 1987, jehož se účastnil i komisař vnějších vztahů ES Willy de Clercq. Byla zde prolomena zásada bilateralismu a byly podepsány **dvě multilaterální dohody**, tj. **mezi ES a státy ESVO** jakožto souborem (nikoli po zemích jednotlivě). První ze smluv se týkala zjednodušení formalit v přechodu zboží mezi ES a zeměmi ESVO, druhá zajišťovala záležitosti tranzitu zboží.

Na druhé straně však de Clercq obzvlášť zdůraznil **tři principy**. Jednak bude mít vnitřní integrace Evropských společenství jednou provždy absolutní přednost před rozvojem vztahů s nečlenskými státy ES. Tím bylo mj. opět - byť nepřímo - zdůrazněno, že ES raději přijme ostatní evropské státy za řádné členy, se všemi jak právy, tak závazky a povinnostmi.

Druhý princip - z prvního logicky plynoucí - zněl, že podíl zemí ESVO (jakož i jiných států) na vnitřním trhu ES a na jakýchkoli sektorálních jednáních nesmí nikterak překážek vnitřnímu integračnímu procesu ES. Tedy jmenovitě plná rozhodovací autonomie ES musí zůstat nedotčena. Proto také ES nebudou na sebe přijímat žádné závazky, které by tuto autonomii měly nějak omezit; řečeno z druhé strany, veškeré dohody, které ES dojednávají, budou uzavírány s výhradou, že jakmile by uplatňování dohody mělo překročit tuto hranici, v daném konkrétním případě ztrácí dohoda okamžitě účinnost.

Třetí princip stavěl další limity - každá integrační dohoda mezi Evropskými společenstvími a ESVO musí poskytovat vyváženost výhod a závazků, tj. musí přinášet vzájemné výhody, resp. proti předchozímu stavu nelze dosáhnout jednostranných výhod jen pro země ESVO.²⁹

V průběhu další realizace Delorova plánu se ukázalo, že rámec další spolupráce ES a ESVO je v praxi výrazně omezen. Jmenovitě koncept Evropského hospodářského prostoru byl vykázán na druhořadou pozici proti rozvoji vnitřního trhu ES. Spolu s výsledky jednání v Interlaken bylo zřejmé, že prostor pro jednání ESVO s ES se zřetelně a podstatně zúžil.

Udržet, resp. stále znovuobnovovat dynamiku integračního procesu Evropských společenství bylo nesmírně náročné, sladění různorodých zájmů členských států, zejména v momentech přípravy nových startů k ještě vyšším integračním perspektivám hrozilo vždy krizemi a zablokováním funkčnosti ES. Tento problém se hlásil se stále důraznější naléhavostí, zejména od momentu, kdy se naplno projevila potřeba řešit rozpor mezi tím, že ES je již skutečným hospodářským kolosem a zároveň je politickou nulou, tedy právě cca od poloviny osmdesátých let. Opět se projevily kalkulace, resp. obavy, že po zablokování by ES mohla chytit zpětný chod a tímto regresem se nakonec rozmělnit do podoby pouhé zóny volného obchodu, a to ještě

²⁸ Die Presse, 12. 6. 1987.

²⁹ Bulletin der Europäischen Gemeinschaften, 1987, H. 5, s. 74.

neplnohodnotné, s faktickou omezenou funkčností, s opakovaným zablokováním, s neustále uplatňovaným právem veta, zároveň s pokusy o diktát velkých členů.³⁰

Jednání o paralelním rozvoji „dynamického evropského homogenního hospodářského prostoru“ s rozvojem vnitřního trhu Evropských společenství se rýsovala jako nemožná. Jedinou cestou zůstávalo, aby země ESVO pokud možno společně a jednotně co nejrychleji aplikovaly i na svém území normy a předpisy ES, a to bez možnosti vlivu na tvorbu těchto norem. Jakékoli představy - Rakouskem předhazované už od šedesátých let - o možné rovnoprávné součinnosti zemí ESVO s ES cestou informačních a konzultačních mechanismů, tím méně předběžně schvalovacích mechanismů v přípravě těchto norem, byly nesmyslné. Různoběžnost zájmů zemí ESVO zároveň víceméně znemožňovala, aby země ESVO aplikovaly předpisy ES jednotně a v širší míře.

Bylo tedy opakovaně dáváno jednoznačně najevo, že pro vyspělé země Evropy bude **nejlepší**, nejvýhodnější a současně nejsnazší cestou **přímý vstup do Evropských společenství** jako řádný člen. Tudíž ESVO se nemůže stát ničím více, než onou čekárnou na plné členství. Ostatně i mnohem později sestavená Smlouva o Evropském hospodářském prostoru tyto nikoli konstruované zásady nýbrž realistické konsekvence jednoznačně potvrdila.

Rakouští představitelé však zůstávali v sebeklamu. Z celého balíku výsledků jednání v Interlaken kladli důraz na zmíněné dvě dohody, chápali je jako velký posun vpřed, na něž bude navazovat série dohod dalších. V širším rozměru tak trvali na konceptu „důsledného využití možností, které dává stávající poměr k ES“ a návazně konceptu „maximálního dalšího přiblížení k ES“. Brzy však mělo vyjít najevo, že Rakousko již skutečně ztratilo někdejší předstih před ostatními zeměmi ESVO, spojený s jistými výsadami. Vysoká míra provázanosti rakouské ekonomiky právě na ES měla brzy ukázat, že jmenovitě pro Rakousko - ve srovnání s ostatními členy ESVO - je nejvíce nevýhodné setrvávat v dosažené pozici.

Již v září 1987 upozornil deník Die Presse: „Když žádoucí kvalitativní skok nelze uplatnit cestou malých kroků, musí se uvažovat o velkém kroku... Když plné zapojení do trhu ES není dosažitelné bez členství v ES, **musíme uvažovat o členství.**“³¹ Koncem října 1987 na sjezdu socialistické strany kancléř Vranitzky zdůraznil, že „musíme bezprostředně zaměřit pozornost na ES; nakolik zde k roku 1992 bude dobudována hospodářská unie pro 340 milionů obyvatel, nemůžeme zůstat mimo.“³² A v tutéž dobu vicekancléř Mock na jednání parlamentního klubu lidové strany vyzvedl, že po politice drobných kroků přibližování se k ES musí přijít jako logické vyvrcholení plné členství Rakouska v ES. Jakmile bude dobudována roku 1992 hospodářská unie ES, rovněž pro Rakousko bude muset fungovat plná svoboda pohybu zboží, osob, služeb a kapitálu v tomto prostoru.³³

³⁰ Ostatně právě takové problémy vykazoval pokus o Severoamerické sdružení volného obchodu (North American Free Trade Association - NAFTA). Posléze Trumpem rozbito, náhražka vyazuje ještě horší vlastnosti.

³¹ Die Presse, 22. 9. 1987.

³² Der 30. SPÖ-Bundesparteitag am 29./30. 10. 1987, Wien 1987, s. 21an.

³³ Österreichische Volkspartei. Pressedienst, 29. 10. 1987.

Už od počátku roku 1987 reálně fungoval mechanismus, že všechny v Rakousku nově přijímané zákony musí být v souladu s normami ES. Uplatňoval se v plném rozměru, od právního zajištění podnikání, přes normy o podnikovém účetnictví, až třeba po normy hygienické.

V říjnu 1987 rakouský velvyslanec při Evropských společenstvích Manfred Scheich upozorňoval, že sice rovněž další země ESVO se vyslovují pro dosavadní koncept plné účasti na vnitřním trhu ES, přitom bez přímého vstupu za řádného člena ES. Zároveň však zcela nediplomatickým slovníkem zdůraznil, že když Komise ES slyší o tomto konceptu, dostává z toho škytavku a záchvaty nevole.

Počátkem prosince 1987 se v rakouské vládě již otevřeně mluvilo, že vstup Rakouska do Evropských společenství při zohlednění závazků neutrality není vyloučen. Z oficiálního zápisu jednání byla sice tato pasáž pro jistotu vyškrtána, avšak tímto momentem byla již jednoznačně zahájena etapa přechodu k otevřené diskusi o přistoupení. Rakouská politická špička se přitom klonila k metodě zahájit jednání o přistoupení ve faktické podobě sondážních jednání, aniž bude zatím podána oficiální žádost o vstup Rakouska do ES, tedy „příhláška“. Motivace zůstávala táž - především nevyvolávat předčasné veto Sovětského svazu, současně si upřesňovat vlastní mantinely přístupovacího procesu. Takový postup však byl pro ES nepřijatelný, klíčovým mantinelem ES byl již dávno³⁴ přijatý postup: napřed příhláška, potom vyjednávání.

Svůj postoj jednoznačně posunula rovněž Spolková hospodářská komora. Na zasedání 9. prosince 1987 byl mj. přijat závěr, že pohyb zboží, služeb, kapitálu a pracovní síly a podnikatelských aktivit mezi Rakouskem a Evropskými společenstvími musí být zbaven veškerých překážek a že Rakousko má zároveň zájem na společných výzkumných projektech a technologiích. A nakolik je nemožné učinit tak systémem „vzobávání rozinek z koláče“, je pro Rakousko nevyhnutelným cílem vstup do ES.³⁵

Vedle politických a juristických analýz se **otázka vstupu** Rakouska do Evropských společenství stávala rovněž stále intenzivněji **předmětem důkladných ekonomických analýz**. Modelovaly se nejrůznější scénáře jak pro hospodářsko-politickou strategii přistoupení, tak pro bezprostřední důsledky přistoupení za konkrétních okolností. Zároveň se analyzovalo, co se stane s Rakouskem, když do ES nevstoupí.³⁶ Mezi nejdůležitější závěry patřilo jednoznačné poznání, že **zůstat mimo ES se pro Rakousko zřetelně nevyplatí**. Ještě důraznější bylo poznání, že i kdyby Rakousko zůstalo mimo ES, nemůže se nijak distancovat od vnitřního vývoje v ES, naopak bude nuceno se mu pasívně přizpůsobovat. To však Rakousku přinese další škody a celá záležitost

³⁴ Narazila na něj již Británie.

³⁵ Stellungnahme der Bundeskammer der gewerblichen Wirtschaft zur Europäischen Integration, Wien 1987, s. 2.

³⁶ STANKOWSKY, J.: Österreich und die EG, in: International, 1987, H. 4, s. 11an.; BREUSS, F. – HANDLER, H. – STANKOWSKY, J.: Österreichische Optionen einer EG-Annäherung und ihre Folgen, Wien 1988 (použito i jako oficiální podklad k jednání rakouského parlamentu); BREUSS, F. – STANKOWSKY, J.: Österreich und der EG-Binnenmarkt, Wien 1988; WINCKLER, G.: Die Schaffung des Binnenmarktes und seine Folgen für Österreich. Eine wirtschaftspolitische Analyse. In: Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft, 1989, s. 223an; etc.

„podržení rakouské suverenity“ v hospodářské politice a politikách s tím souvisejících nezůstane ničím než fikcí.

Po celý rok 1987 zintenzivňující se rakouská diskuse o vztahu k Evropským společenstvím narážela na **opakovaná sovětská varování**. Jednoznačně se o neslučitelnosti rakouské neutrality se členstvím v Evropských společenstvích vyjadřoval sovětský velvyslanec v Rakousku, v Moskvě se opakovaně varovalo na téma „zdvojené funkce ES“, tj. že není jen hospodářským a politickým společenstvím, nýbrž je i silnou základnou pro západní vojenský pakt. Resp. se věc jakoby zjemnila, vyjadřovala v podmiňovacím způsobu, ovšem se stále jednoznačným závěrem: „Pokud by ES znamenala pouhou integraci v hospodářském rozměru (tj. bez politického), byl by vstup Rakouska do ES slučitelný s neutralitou.“ V únoru 1988 sovětský velvyslanec v Rakousku znovu jednoznačně vyjádřil, že vstup Rakouska do ES není slučitelný ani se základní orientací rakouské zahraniční politiky, ani se Státní smlouvou, ani s principem trvalé neutrality.³⁷ Znovu totéž potvrdil v květnu 1988 mluvčí sovětského ministerstva zahraničních věcí Gerasimov.

V Rakousku tudíž nadále panovaly obavy, že když Sovětský svaz jednostranně vyhlásí, že Rakousko porušilo svou neutralitu, že může následovat opětná okupace příslušné části Rakouska sovětskou armádou, anebo že v lepším případě Sovětský svaz vyprovokuje znovusvolání Spojenecké rady a zahájení činnosti rozhodčí komise k arbitrážnímu řízení. Na druhé straně se v Rakousku ozývaly i jednoznačné hlasy typu „co s neutralitou, když už je fakticky nefunkční“. Takto se ostatně vyjádřil i bývalý spolkový prezident Rudolf Kirchschläger.³⁸

Spolkový kancléř Franz Vranický zůstával nanejvýš opatrný; vyjadřoval se, že „teď není přihláška do ES aktuální“, zároveň zdůrazňoval, že nikdo z neutrálních evropských států nepotřebuje integraci do ES více než právě Rakousko. Argumentoval, že princip politické spolupráce uvnitř ES neznámá společnou zahraniční politiku a už vůbec ne společnou bezpečnostní politiku. Vyjádřil se však rovněž, že **v roce 1989 se Rakousko rozhodne o vstupu do ES**, přičemž nebude čekat žádné výjimky; šlo by tedy o plné členství.

P. Jankowitsch dokonce důrazně požadoval vstup Rakouska do Evropského měnového systému (doposud v něm nebyli členy ani všichni členové Evropských společenství, rakouský šilink byl však silně vázán na marku se všemi důsledky). Ústřední tajemník socialistické strany Heinrich Keller se dokonce v dubnu 1988 vyjádřil, že Rakousko v lednu 1989 podá přihlášku k plnému členství v ES. Nikoli pouhou shodou okolností se tak stalo právě v době, kdy zasedal zvláštní sněm lidové strany k evropským záležitostem, se závěry, že pro Rakousko není alternativa než ES. Zároveň v závěrečném manifestu jednání lidovců zaznělo jednoznačně, že ES nejsou v žádném aspektu vojenským svazkem.

Také centrála rakouských odborů se vyjádřila, že **perspektiva „vyhladovění kvůli neutralitě“ není přijatelná** a že Rakousko se má plně podílet na vnitřním trhu Evropských společenství. Odbory však kladly podmínku, že dosavadní rakouské mechanismy sociálního

³⁷ Archiv der Gegenwart, 31. 3. 1988 (s. 32 068).

³⁸ KIRSCHSCHLÄGER, R.: Quadratur des Kreises, in: Profil, 16. 5. 1988, s. 28an.

vyjednávání musí být zachovány. K analogickému modelu a k celkově nové sociální politice však už právě momentálně ES směřovala. Posléze sama rakouská vláda se v červnu 1988 oficiálním výrokem rovněž jednoznačně přiklonila k názoru, že ESVO je pouhý prozatímní mezistupeň, tj. čekárna na členství v ES.

Dalším zásadním podnětem se stala společná **jednání ministrů zemí Evropských společenství a ESVO 2. února 1988 v Bruselu**. Zde byla ze strany ES ještě více zdůrazněna druhořadost procesu upevňování vztahů mezi ES a ESVO, naopak absolutní přednost má nová vlna koncentrace vnitřních vztahů ES, zejména dokončení formování hospodářské unie. Pro budování nějakých speciálních vztahů ES-Rakousko by tedy už prakticky nezbyval vůbec žádný prostor. Na druhé straně by zatím nezůstal příliš velký prostor ani pro projednávání přihlášky za nového řádného člena (jak se na tom ostatně důvěrně dohodla Komise ES v květnu 1988). Bylo tedy ještě více zřejmé, že klíčovým bude rok 1992, tj. dokončení formování „vnitřního trhu“ ES.

Svaz rakouských průmyslníků na to zareagoval hned v květnu 1988 důrazným varováním, že nelze čekat až do roku 1993, zejména nelze čekat v tom smyslu, že teprve v roce 1993 by se podávala přihláška Rakouska do Evropských společenství. Požadavek rakouských průmyslníků byl formulován jednoznačně naléhavě: Musí se učinit všechno pro to, aby se dosáhlo, že k momentu plné účinnosti vnitřního trhu ES bude Rakousko moci se na něm plně podílet.³⁹

Alois Mock, předseda strany lidovců (a současně vicekancléř a ministr zahraničních věcí Rakouska) na interním jednání vedení strany rovněž ještě v květnu 1988 navrhl **časový rámec**: V roce 1989 se přijme oficiální politické rozhodnutí o podání přihlášky do ES. V letech 1989 až 1992 vést jednání o přistoupení Rakouska s orgány ES, zároveň však už realizovat komplexní aplikaci principů „vnitřního trhu“ ES i pro Rakousko. V roce 1993 vstoupí v platnost smlouva o přistoupení Rakouska do ES.

Ze strany orgánů ES a ministrů zahraničních věcí, resp. dalších představitelů zemí Evropských společenství panovalo přesvědčení, že Rakousko je jednoznačně nejlepším kandidátem pro vstup do ES ze všech možných kandidátů. Z tohoto hlediska by tedy projednání přihlášky a vlastní vstup měly být takřka hladké. Na druhé straně však zaznívaly **obavy v otázce rakouské neutrality a sovětského vměšování** z tohoto důvodu. Evropská společenství totiž už směřují k budoucí politické unii a její součástí se časem nevyhnutelně stane i otázka obrany a vojenský rozměr unie.

Rok 1988 v politice Moskvy však začal dávat jisté naděje. V červnu 1988 byla přijata společná deklarace Komise Evropských společenství a obchodní delegace Sovětského svazu o navázání diplomatických vztahů. Skutečně pak 4. listopadu 1988 byla uzavřena dohoda o navázání těchto vztahů a 20. února 1989 odevzdal první sovětský velvyslanec při ES pověřovací listiny předsedovi Rady ES.

³⁹ Die Presse, 5. 5. 1988.

Věc však rozmazávali především novináři a spíše platilo, že přání bylo otcem myšlenky, než by myšlenka odpovídala realitě. Ještě při jednání s Eduardem Ševardnadze (tehdy sovětským ministrem zahraničních věcí) při návštěvě A. Mocka v Moskvě 12. - 15. září 1988, když Mock žádal „pochopení sovětského vedení pro starosti Rakouska vzhledem ke specifickým podmínkám jeho zahraničněobchodní existence“, dostalo se mu odpovědi, že sovětská strana chápe těžkosti, které pro Rakousko nastávají kvůli doformování vnitřního trhu Evropských společenství. Sovětský svaz tudíž není proti nové regulaci vztahů Rakouska k ES, na druhé straně je však sovětské vedení znepokojeno tím, že Evropská společenství nejsou pouhou hospodářskou organizací, nýbrž i politickou organizací s mnohačetnými vojenskými aspekty. Proto přímý vstup Rakouska do ES by podstatně změnil poměr sil v Evropě a dotkl se zájmů jiných států. A to nejen v politickém smyslu. Zájmů jiných států by se dotklo samo omezení rakouské suverenity k uzavírání obchodních a hospodářských smluv a taktéž povinnost podílet se na sankcích ES. Tím spíše by vstup Rakouska do ES znamenal tříštění „fronty neutrálních států“. Proto za daných okolností je pro Sovětský svaz vstup Rakouska do ES „znepokojující a alarmující“.

Ševardnadze (tak jak to předtím zdůraznil již v květnu 1988 mluvčí sovětského ministerstva zahraničních věcí Gerasimov) přitom podtrhl „organické propojení principu Státní smlouvy a rakouské neutrality“. To zůstávalo starým tématem sovětské zahraniční politiky a opakovaně bylo prezentováno jak sovětským tiskem, tak sovětskými vedoucími politiky; tj. z neutrality a Státní smlouvy se činil jeden „politický celek“, jednotný politický závazek Rakouska. Sovětská strana celou věc tedy prezentovala jako smluvní závazek Rakouska vůči Sovětskému svazu, a to v interpretační podobě, která se jednoznačně dotýkala svrchovanosti Rakouska, totiž že výklad tohoto závazku přináleží jedině Sovětskému svazu. To znamenalo otevřený velmocenský diktát ve struktuře mezinárodních vztahů i mezinárodního „práva“. Jinak řečeno, šlo o **nové** velmi tvrdé **sovětské vyjádření veta** a souběžně o varování dalším neutrálním státům.

Sám Mock ovšem cítil, že Sovětský svaz již postupně slábne, a osobně celou věc prezentoval, že se nejel do Moskvy ptát, zda Rakousko může podat přihlášku do Evropských společenství, nýbrž informovat sovětskou stranu, vůči komu rozvíjí Rakousko obzvláště dobré vztahy. Naznačil (a později již otevřeně vyhlásil), že námitky Sovětského svazu nelze sice zcela smést, že je však zároveň „nepovažuje za nepřekonatelnou překážku“.⁴⁰ A rakouský velvyslanec v Moskvě Herbert Grubmayer paralelně⁴¹ hodnotil posun v sovětských postojích, že mimořádně kritický problém sovětských postojů k možnému přistoupení Rakouska k ES byl v průběhu Mockových rozhovorů v Moskvě „podstatně oddramatizován“, názorové diference se omezily, sovětská strana „začíná akceptovat, že záležitost je ve vývoji“.

Necelý měsíc po Mockovi jednal kancléř Vranitzky se sovětským ministerským předsedou Ryžkovem a naděje na uvolnění se opět zdály roztracené. Ryžkov v říjnu 1988 jednoznačně vyhlásil, že Sovětský svaz bude vstup Rakouska do ES považovat za daných podmínek za

⁴⁰ Kurier, 9. 10. 1988.

⁴¹ Kurier, 9. 10. 1988.

porušení neutrality. Ryžkov rovněž mluvil o nutnosti striktního respektování „politických a teritoriálních skutečností na evropském kontinentě“.

Dodatečnou ránu dostalo Rakousko od Gerasimova; vyjádřil podezření, že Rakousko se pohybuje po objížďce, aby se zadními dveřmi dostalo do NATO. Pokus o otevřený velmocenský triumfalistický postoj znamenal Gerasimovův výrok: „Jme přesvědčeni, že vstup do Evropských společenství je proti neutralitě. Přesvědčte nás, že tomu tak není!“⁴²

Na druhé straně se však rakouské nejvyšší politické kruhy skutečně začaly chovat ve smyslu, že **sovětské hrozby už není třeba brát vážně**. Podobně se chovala i širší rakouská špička.

Pro plné členství v ES

Předsednictvo lidové strany se již 1. září 1988 usneslo na urychleném procesu vstupu do Evropských společenství a zejména žádalo, aby ještě na podzim 1988 byla podána žádost o přijetí Rakouska do ES a aby během let 1989-1992 mohla být uzavřena veškerá jednání s ES o podmínkách přistoupení. Přidružil se i intenzivní tlak spolkové hospodářské komory, ozývala se varování, že vše je zapotřebí naplno rozběhnout (tj. včetně započítání vlastního jednání) dříve, než přijdou na pořad parlamentní volby.

Na druhé straně se však objevovaly i obavy z uspěchanosti. Mj. osobně Vranitzky zdůrazňoval, že **musí být důkladně zpracovány všechny analýzy** tak, aby vyplynula jasná odpověď na otázku nejen, co Rakousko očekává od členství v Evropských společenstvích, nýbrž zcela detailně, jaké budou tzv. poziční dokumenty pro konkrétní vyjednávání s ES, co Rakousko konkrétně chce dojednat, co musí žádat bezpodmínečně, co lze žádat kompromisní cestou, zda a jaká přechodová období žádat a přesně je zdůvodnit, atp. Rakousko samozřejmě muselo mít formulován svůj vlastní postoj k principu neutrality, podložený příslušnými detailními analýzami, počínaje analýzami mezinárodněprávními a ústavněprávními. Vyloženou hloupostí by bylo řídit se některými návrhy (vzešlými například z hospodářské komory), totiž jednoduše poslat do Bruselu příslušné pasáže o neutralitě z textu rakouské ústavy, s nevyřčeným závěrem, ať už si to v Bruselu rozeberou sami.

Na přelomu roku 1988/1989 přichází **série memorand** a požadavků z **klíčových zájmových skupin**. 6. prosince 1988 bylo přijato memorandum Rakouského svazu odborů adresované vládě, které znovu potvrdilo postoje vyjádřené na odborářském sjezdu v červenci 1988, v obecném smyslu v tezi, že rovněž pro zaměstnance je žádoucí, aby pokračoval proces evropské integrace, zároveň však je nutné udržet i její sociální rozměr. Odborová centrála požadovala zapojení odborů do politických vyjednávání a rozhodování ve věci integrace.⁴³

⁴² Kurier, 14. 10. 1988.

⁴³ Europa-Memorandum des ÖGB an die Bundesregierung vom 6. 12. 1988, Wien 1988.

21. prosince 1988 adresovala rovněž spolková hospodářská komora vládě memorandum (projednané již na sjezdu komory 6. prosince). Obsahuje řadu zásadních požadavků, mj. na konkrétní opatření, která se mají realizovat již před vstupem Rakouska do ES. Například se takto již předem mají přibližovat celní sazby Rakouska tarifům ES, podobně i se mají předběžně začít uplatňovat dohody ES se Středomořím a rozvojovými zeměmi i jménem Rakouska. Podobně i daně z majetku a podnikání by se měly blížit modelům ES, rovněž by se úměrně ES měly snížit daně na nealkoholické nápoje, atp.⁴⁴

Zaměstnanecká komora se vyslovila již v červenci 1988 pro vstup do ES, v rámci této série memorand na přelomu roku se nové vedení komory opakovaně vyslovilo pro vstup, zároveň zdůraznilo nezbytnost věnovat v jednáních o přistoupení mimořádnou pozornost otázkám životního prostředí a tranzitu přes rakouské území. Zaměstnanecká komora se dále vyslovila obdobně jako odborová centrála, navíc přišla ještě s požadavkem, aby v rámci rozhodovacích struktur ES byla posílena role demokraticky volených orgánů a jim aby byly rozšířeny zejména legislativní kompetence.⁴⁵

Co se týče rolnické komory, byla od sklonku října vedena jednání společně s představiteli lidové strany; k vyhlášení došlo na tradičním tříkrálovém setkání, tj. 6. ledna 1989. Představitelé agrárního sektoru podpořili vstup do Evropských společenství, zároveň vyjádřili očekávání v zajištění rovnosti šancí a konkurenceschopnosti pro rakouské rolníky se vstupem do ES. Celkově byly jako vzor brány politiky ve prospěch rolnictva, podnikané v Bavorsku a Jižních Tyrolích.⁴⁶ Ke svým požadavkům agrární komora poněkud zastřeně, přesto zřetelně připojila požadavek, aby po vstupu do ES byly uplatněny i příplatky pro rolníky z fondů zemských i celostátních.⁴⁷

Na to reagoval poměrně ostře ministr financí Ferdinand Lacina, že je neúnosné, aby rolníci dostali (nově) peníze z fondů Evropských společenství, zároveň jim byly ponechány všechny objemy příspěvků poskytovaných v rámci celorakouské agrární politiky a zemských politik a navíc ještě, aby byly rolníkům sníženy daně. Obdobně se vyjádřili i představitelé zaměstnanecké komory - varovali rolníky, aby nebyli příliš nenasytní.

Bylo tedy možné celkově mluvit o **téměř celonárodním konsensu** jak pro perspektivu samotného vstupu Rakouska do Evropských společenství, tak pro urychlení započetí samotných přístupovacích vyjednávání. Úplná jednomyslnost v tom přirozeně nebyla. Strana zelených zůstávala zdrženlivá, zdůrazňovala potřebu důkladně rozpracovat různé varianty vztahů Rakouska k ES a sama dávala přednost modelu upevnění ESVO a vyjednání nového, rovnoprávného vztahu mezi ES a ESVO. Varovala před povrchní důvěřivostí v jedinou jednoznačnou perspektivu. Komunistická strana Rakouska, t.č. již mimoparlamentní, spustila kampaň o „vlastizradě“ a o „Anschlußu Rakouska k ES“. Vedle toho se ozývaly varující hlasy významných

⁴⁴ Memorandum zur Vorbereitung Österreichs auf den Europäischen Binnenmarkt vom 21. 12. 1988 an die Bundesregierung, Wien 1988.

⁴⁵ Europa. Stellungnahme des Österreichischen Arbeiterkammertag vom 31. 1. 1989, Wien 1989.

⁴⁶ Memorandum der Präsidentenkonferenz der Landwirtschaftskammern Österreichs zur Europäischen Integration vom Februar 1989, Wien 1989 (rozmnoženo).

osobností či dílčích politických proudů a zájmových skupin, s výzvami v podobném duchu, jako od strany zelených, s podněty k uvážlivosti, atp.

Na druhé straně je příznačné, že poté, co Vranitzky předložil představenstvu socialistické strany tzv. **poziční dokument**, tj. vyjádření postoje socialistické strany vůči ES, hlasování dopadlo 50 ku 4, tj. pochybující představovali skutečně malou menšinu ve straně. Základní tezí dokumentu je, že za stávajících podmínek je **plné členství Rakouska v ES jedinou formou** plného zapojení Rakouska do vnitřního trhu ES; toto zapojení je pro Rakousko naprosto nevyhnutelné. A proti lidoveckému heslu „Rakousko a Evropa“ používal Vranitzky heslo „Rakousko v Evropě“.

Dokument byl takto schválen v představenstvu socialistické strany 3. dubna 1989.⁴⁸ Vranitzky k tomu prohlásil, že tytéž principy akceptuje i strana lidovců a že se stanou základnou pro konečné stanovisko vlády. To potvrdil ještě téhož dne i předseda lidovců A. Mock. V následujících dvou dnech přivítaly dokument jak Spolková hospodářská komora, tak Svaz rakouských průmyslníků (nehledě na řadu dalších orgánů a organizací).

Na počátku roku 1989 bylo tedy k dispozici množství různorodých a do různé hloubky rozpracovaných politických deklarácí a memorand, stejně jako právních, ekonomických, sociálněpolitických, mezinárodněpolitických, atp. analýz a dobrozdání. Následně bylo žádoucí vypracovat na jejich základě ujednocený dokument, který by vláda přijala jako své syntetizované stanovisko. To by jednak předložila parlamentu k projednání; tím by získala mandát k dalšímu jednání s orgány Evropských společenství a především mandát k podání oficiální žádosti Rakouska o přijetí za řádného člena ES. A zároveň by se tento dokument stal základním východiskovým dokumentem pro následné konkrétní jednání s ES.

Za vypracování tohoto syntetického dokumentu byli politicky zodpovědní ministři Heinrich Neisser a Harald Ettl⁴⁹ a poslanci Peter Jankowitsch a Ludwig Steiner. Vlastní práce organizovali sekční šéf v ministerstvu zahraničních věcí Manfred Scheich, který koordinoval zpracování řady dílčích materiálů k Evropským společenstvím již v předchozím období, a sekční šéf v Úřadu spolkového kancléřství Ulrich Stacher.

Vláda posléze schválila 17. dubna 1989 více než stostránkový dokument s názvem „**Zpráva spolkové vlády Národní radě a Spolkové radě o budoucím utváření vztahů Rakouska k Evropským společenstvím**“.⁵⁰ K této zprávě bylo připojeno celkem jedenáct příloh, z toho tři jako přílohy v užším slova smyslu, shrnující klíčová politická stanoviska, a osm analytických studií v pořadí:

⁴⁷ Tj. nikoli pouze platby v rámci fondů Společné zemědělské politiky ES.

⁴⁸ Sozialistische Korrespondenz, 4. 4. 1989; Neue Arbeiter Zeitung, 4. 4. 1989.

⁴⁹ Hodnostně spolkoví ministři v Úřadu Spolkového kancléřství.

⁵⁰ Bericht der Bundesregierung an den Nationalrat und Bundesrat über die zukünftige Gestaltung der Beziehungen Österreichs zu den Europäischen Gemeinschaften vom 17. 4. 1989, Wien 1989 (rozmnoženo jako: Beilagen zu den Stenographischen Protokollen der Sitzungen des Nationalrates der Republik Österreich, 17. Gesetzgebungsperiode, III – 136.

příloha A: Žádost o přistoupení k Evropským společenstvím. Právní otázky postupu přistupování;⁵¹ studii vypracoval Odbor ústavní služby Spolkového kancléřství;

příloha B: Ústavněprávní základy rakouského přistoupení k ES;⁵² analýzu vypracoval Odbor ústavní služby Spolkového kancléřství;

příloha C: Členství Rakouska v Evropských společenstvích a trvalá neutralita;⁵³ analýzu vypracoval Úřad pro mezinárodní právo Spolkového ministerstva zahraničních věcí;

příloha D: Rakouské záměry sblížení s ES a jejich důsledky;⁵⁴ studii vypracoval Rakouský ústav pro hospodářský výzkum;

příloha E: Federalismus a Evropská společenství. Spolkovostátní problémy a opatření v souvislosti s novým formováním vztahu Rakouska k Evropským společenstvím;⁵⁵ stanovisko předložila pracovní skupina „Federalismus v evropských společenstvích“;

příloha F: Nezbytná opatření ve vzdělávání úředníků v záležitostech Evropských společenství;⁵⁶ studii zpracoval Odbor ústavní služby Spolkového kancléřství;

příloha G: Zemědělství a lesnictví Evropských společenství, 1. a 2. dílčí zpráva;⁵⁷ studie vypracoval Rakouský ústav pro hospodářský výzkum⁵⁸;

příloha H: Možnosti nasazení deregulačních opatření jakožto hospodářskopolitický nástroj v oboru řemesel a svobodných povolání v Rakousku;⁵⁹ expertní studie byla vypracována na žádost Spolkového ministerstva financí;

příloha I: Rozpočtové dopady eventuálního přistoupení k ES;⁶⁰ studii vypracovalo Spolkové ministerstvo financí;

příloha J: Závěry konferencí zemských hejtmanů z 13. listopadu 1987, 15. dubna 1988, 25. listopadu 1988;⁶¹

příloha K: Rakousko a evropská integrace⁶² - přijaté společné stanovisko sociálních partnerů.

Šlo takto o velmi propracovaný soubor dokumentů. Proti tendencím jisté „hurá-linie“ rakouských lidovců je zde cítit zřetelná systematická a uvážlivost prosazená socialistickou stranou.

⁵¹ Antrag auf Beitritt zu den Europäischen Gemeinschaften: Rechtsfragen des Beitrittsverfahrens.

⁵² Verfassungsrechtliche Grundlagen eines österreichischen EG-Beitritts.

⁵³ Mitgliedschaft Österreichs in den Europäischen Gemeinschaften und immerwährende Neutralität.

⁵⁴ Österreichische Optionen einer EG-Annäherung und ihre Folgen.

⁵⁵ Föderalismus und EG: Bundesstaatliche Probleme und Maßnahmen im Zusammenhang mit einer Neugestaltung des Verhältnisses Österreichs zu den Europäischen Gemeinschaften.

⁵⁶ Notwendige Maßnahmen der Beamtenausbildung in EG-Angelegenheiten.

⁵⁷ EG-Land- und Forstwirtschaft.

⁵⁸ „WIFO“.

⁵⁹ Möglichkeiten des Einsatzes von Deregulierungsmaßnahmen als wirtschaftspolitischen Instrument im Bereich des Gewerbes und der Freien Berufe in Österreich.

⁶⁰ Budgetäre Auswirkungen eines allfälligen EG-Beitritts.

⁶¹ Beschlüsse der Landeshauptmännerkonferenz vom 13. 11. 1987, 15. 4. 1988, 25. 11. 1988.

⁶² Österreich und die europäische Integration.

Choulostivá a neustále problematizovaná otázka rakouské neutrality je v dokumentu hodnocena v rovině, že **členství** Rakouska v Evropských společenstvích je **slučitelné s principem trvalé neutrality**. Opírá se především o tzv. nouzové klausule římské smlouvy o EHS, o její paragrafy 223 (zejména odstavec 1b) a 224 a jejich analogickou aplikovatelnost i pro římskou smlouvu o Euratomu a pařížskou smlouvu o Montánní unii. Klausule se týkají výroby a obchodu s válečným materiálem a zajištění podstatných bezpečnostních zájmů státu a umožňují v těchto případech autonomní jednání členského státu. Odtud tedy na jedné straně možnost skutečného garantování principu rakouské neutrality, na druhé straně pro ES garance, že Rakousko tohoto principu nebude zneužívat proti ES a jejich jednotlivým členským státům, že se bude i v této záležitosti pohybovat plně v rámci „ústavních norem ES“.

Pro koordinaci příslušných kroků v přípravě i průběhu jednání o vstup do Evropských společenství bylo vytvořeno několik specifických orgánů, z nichž nejdůležitější představovaly „**Rada pro otázky rakouské integrační politiky**“, při spolkovém kancléřství,⁶³ složená z kancléře, vicekancléře, ministra zahraničních věcí, zástupců předsednictva dolní sněmovny parlamentu (Nationalrat), čtyř zástupců nejsilnější frakce (tj. socialistů), tří zástupců druhé frakce (tj. lidovců) a po jednom zástupci za ostatní frakce dolní sněmovny, dále čtyř zástupců komor (hospodářské, zaměstnanecké, agrární a rovněž odborové centrály). Takto byl vytvořen koordinační orgán vlády, poslanecké sněmovny a sociálních partnerů, s přizváním zainteresovaných ministrů vždy konkrétně k projednávané záležitosti.

Dále byla zřízena „**Pracovní skupina pro integrační otázky**“ jako výkonný orgán vlády, složený z delegátů Úřadu spolkového kancléřství, ministerstev zahraničních věcí, hospodářství, financí, veřejné ekonomiky a správy, zemědělství a lesnictví a šéfů kabinetů kancléře a vicekancléře; v tomto případě byl tedy sestaven orgán pro výkon ujednocené vládní politiky v integračních otázkách.

Již od počátku února 1987 fungovala „Pracovní skupina pro evropskou integraci“ při ministerstvu zahraničních věcí, pod vedením šéfa III. odboru Manfreda Scheicha, tj. odboru pro hospodářskopolitické a integračněpolitické otázky ministerstva zahraničních věcí. K této skupině bylo externě přičleněno přes 300 expertů. Skupina měla připravovat interní materiály pro příslušná jednání orgánů ministerstva zahraničních věcí s orgány ES.

Pracovní skupina „Evropská společenství-federalismus“ byla zřízena již v říjnu 1988 při Úřadu spolkového kancléřství jako stálé kontaktní a koordinační grémium mezi spolkovými orgány a orgány jednotlivých rakouských spolkových zemí. Vedle vysokých úředníků spolkových a zemských orgánů zde byli i zástupci Svazu měst a obcí a zástupci Spolkové rady (tj. horní komory parlamentu, složené ze zástupců zemí). Základní předmět činnosti této skupiny představovala otázka podílu rakouských spolkových zemí na integrační politice.

Rozprava v poslanecké sněmovně nad výše uvedenými dokumenty proběhla 29. června 1989; trvala 13 hodin a celá byla v přímém přenosu zveřejněna rakouskou veřejnoprávní televizí

(ORF 1). Závěrečné usnesení bylo přijato téměř jednomyslně, totiž 175 hlasy proti 7; pověřilo vládu zahájit jednání s Evropskými společenstvími o členství Rakouska a předložit příslušnou žádost ES do podzimu 1989. Poslanecká sněmovna měla být pravidelně informována o vývoji vyjednávání. Po celou dobu vyjednávání mělo přitom Rakousko nadále fungovat jako loyální člen ESVO.⁶⁴

Ve Spolkové radě proběhlo jednání 4. července 1989. Rada odkázala na své usnesení z 11. května 1989, v němž žádala vládu, aby země a obce byly včas a všestranně zapojovány do procesu rozhodování v politice integrace do ES. Zástupci spolkových zemí se opět dohodli, že na specifické zájmy zemí musí být od počátku brán ohled a že země musí být přiměřeně zapojovány do rozhodovacích procesů v otázkách vstupu do Evropských společenství.⁶⁵

Příhláška podána

Samotné podání přihlášky Rakouska do Evropských společenství nebylo jednorázovým krokem, znamenalo vlastně proces. 4. července 1989 byly velvyslancům zemí ES a ESVO ve Vídni předány nóty vysvětlující rakouskou motivaci ke členství v ES. Následovala cesta ministra zahraničních věcí A. Mocka do Paříže k francouzskému ministru zahraničních věcí Rolandu Dumasovi; nakolik Francie v tomto pololetí držela předsednictví v ES, byl Dumas předsedou Rady ES a tím vlastně formální hlavou ES. Mock s Dumasem projednával formality připravovaného předání oficiální žádosti. Zároveň ovšem šlo o „prolomení ledů“; francouzské diplomatické kruhy se k připravované rakouské žádosti o členství dosud stavěly se zdrženlivostí (zejména kvůli problému neutrality).

17. července 1989 se uskutečnilo **oficiální předání rakouské žádosti o členství v ES**. Proběhlo v Bruselu do rukou hlavy ES, Rolanda Dumase.

Hans-Dietrich Genscher, německý vicekancléř a ministr zahraničních věcí, navrhl, aby zasedání Rady Evropských společenství, plánované rovněž na 17. července, rozšířilo svůj program o projednání bodu „Rakouská žádost o členství“ ještě hned téhož dne. Belgický ministr zahraničních věcí Mark Eyskens se postavil (jako jediný) proti, a sice kvůli otázce neutrality, která musí být důkladně přezkoumána, než bude věc předána oficiálně Komisi ES k vedení vlastního vyjednávání o přistoupení.

Příslušné **usnesení Rady Evropských společenství** bylo přijato teprve 28. července; žádost byla postoupena Komisi ES, avšak do protokolu byla ještě proti původnímu očekávání doplněna pasáží, že vedle obvyklých aspektů hospodářských a sociálních, které komise projednávala s

⁶³ Bundesgesetzblatt, 1989, Nr. 368.

⁶⁴ Stenographische Protokolle der Sitzungen des Nationalrates... 17. Gesetzgebungsperiode, 110. Sitzung – 29. 6. 1989.

⁶⁵ To vyústilo dokonce v přílušné ústavněprávní kroky v roce 1992 - srv. níže.

každým dosavadním žadatelem o členství, má Komise zkoumat rovněž slučitelnost rakouské neutrality s právem ES, zejména s ohledem na mechanismy „evropské politické spolupráce“.

Na průběh událostí znovu zareagovala sovětská strana. Jednak se na vládní kroky učiněné od 4. července okamžitě ozvalo sovětské ministerstvo zahraničních věcí. Ústí nového mluvčího Jurije Gremitskich byla vyjádřena naděje, že Rakousko při utváření svých vztahů k Evropských společenství, většina jejichž členů patří do NATO, bude svůj mezinárodní status, spočívající na Státní smlouvě z roku 1955 a na politice neutrality, důsledně dodržovat. 10. srpna 1989 předložil sovětský velvyslanec rakouské vládě memorandum, vyjadřující přesvědčení sovětské vlády, že - ve světle unijních cílů ES - členství trvale neutrálních států v takové organizaci jako Evropská společenství, povede ke ztrátě reálných možností uskutečňování vlastní neutrální politiky.⁶⁶ Toto vyjádření silně připomínalo sedmáct let staré vyjádření sovětské vlády, když se takto reagovalo⁶⁷ na dohodu Rakouska s ES o volném obchodu.

Rakouská politická špička však tyto hlasy ze sovětské strany již nehodlala přijímat jako nějaký zákaz (byť to takto bylo skutečně míněno), nýbrž jako pouhou informační nótu, kterou nehodlá respektovat v jejím obsahu. Rakouská odezva byla formulována ve smyslu, že trvalá neutralita Rakouska bude vůdčím principem rakouské zahraniční politiky i po dobu členství v ES a že sovětské obavy jsou vlastně neopodstatněné.

Na druhé straně Vranitzky této okolnosti mohl využít proti hurá-postojům některých činitelů lidové strany, proti jejich zjednodušujícímu vystupování ve smyslu: „Neutralita je slučitelná se členstvím v Evropských společenstvích a tečka! Proč? Protože jsme to řekli!“

Zvraty v zemích východně od železné opony koncem roku 1989 a během roku 1990 na jedné straně činily situaci v Evropě mnohem složitější než kdykoli dříve. Samo Rakousko se ostatně začalo více otevírat svým zvláště bezprostředním (i vzdálenějším) sousedům na sever, východ a jihovýchod. Na druhé straně v této změněné celoevropské situaci otázka rakouské neutrality byla posunuta do zcela jiných dimenzí. Sovětské panství se scvrkávalo, Evropa nacházela nové sebevědomí a nové dimenze pro sebe samotnou. Obzvláště pak proces sjednocování Německa učinil dosavadní výklady rakouské neutrality a zejména dosavadní manipulaci s rakouskou neutralitou bezpředmětnými.

Navíc geografická poloha Rakouska právě nyní učinila **Rakousko prvořadým předmětem zájmu ze strany samotných Evropských společenství. Rakousko samo** na druhé straně **zintenzívnilo proces přizpůsobování** svých vnitřních mechanismů, právních norem a předpisů k poměrům v **ES**. Ostatně i belgický ministr zahraničních věcí M. Eyskens, který činil zmíněné problémy kolem přijímání rakouské přihlášky v červenci 1989, osobně sdělil A. Mockovi při jeho návštěvě v Bruselu hned v lednu 1990, že „evoluce ve východní Evropě postavila rakouskou žádost o přijetí do ES do zcela nového kontextu“ a že považuje dokonce za možné, že Rakousko

⁶⁶ Die Presse, 11. 8. 1989.

⁶⁷ V srpnu 1972.

se stane členem ES ještě před dovršením formování vnitřního trhu ES. Podobně se vyjádřil i italský ministr zahraničních věcí Gianni de Michelis.

Jacques Delors, předseda Evropské komise, nebyl sice až tak otevřený, avšak v květnu 1990 Mockovi při jeho pracovní návštěvě v Bruselu sdělil, že otázka rakouského vstupu do Evropských společenství nikterak nebude spojována s jednáními s ostatními členy ESVO o vytvoření Evropského hospodářského prostoru a že předběžné hodnocení Komise o připravenosti Rakouska ke vstupu bude zveřejněno v prvním pololetí 1991.

Příslušná pracovní skupina, složená ze zástupců (úředníků) všech generálních direktoriátů⁶⁸ při Evropské komisi začala pracovat 7. března 1990. K její činnosti byly samozřejmě využívány i všechny starší materiály (expertní posudky, atp.), týkající se předchozí spolupráce Rakouska s Evropskými společenstvími, předchozích jednání ES s Rakouskem... Tedy zdaleka se nezačínalo od nuly, nýbrž se vlastně navazovalo na dosavadní, dlouhodobě stupňované vztahy.

Objevovaly se však i nové překážky. Předseda Evropské komise Delors v rámci své neoficiální návštěvy Vídně 19. října 1990 poprvé naznačil eventuální souvislosti rakouské přihlášky s průběhem mezivládních konferencí členů ES k otázkám politické unie a hospodářské a měnové unie. Při úspěchu těchto konferencí nebude komise činit žádné potíže, aby co nejrychleji dokončila a zveřejnila své stanovisko k rakouské přihlášce. V listopadu 1990 se Delors vyjádřil jednoznačněji, totiž že rakouskou přihlášku je nutno vidět v souvislosti s plány ES na politickou unii.

Tyto postoje však tvrdě atakoval Gianni de Michelis, t.č. předseda Rady Evropských společenství, a to jak v obecné rovině, tak osobně vůči Delorovi i vůči nizozemskému členu Rady ES van den Broekovi. Nelze tedy - podle de Michelis - tvrdit a ani není žádoucí tvrdit, že nová jednání o přistoupení k ES jsou před rokem 1993 vyloučena. De Michelis se takto vyjádřil 12. listopadu 1990; následně Evropská komise sáhla k neobvyklému kroku - místo aby se čekalo na prezentaci obvyklého souborného stanoviska Komise k přihlášce Rakouska, s hodnocením míry připravenosti pro vstup, Komise zveřejnila „průběžnou zprávu“ o svém postupu nad vyhodnocováním rakouské přihlášky. Podklady předložené Rakouskem byly hodnoceny jako více než úplné, přičemž vypracování konečného znění, které bude zveřejněno „v příštích měsících“, není nikterak zdržováno technickými překážkami.

Definitivní hodnocení Komise („avis“) bylo předáno rakouskému velvyslanci při Evropských společenstvích Wolfgangu Wolte koncem července 1991.⁶⁹ Závěry vyznívaly vysoce pozitivně a zejména podtrhovaly již dosaženou faktickou míru hospodářské integrace Rakouska s Evropskými společenstvími. Bylo též zdůrazněno, že **doposud žádný uchazeč o členství tak vysokých parametrů nedosahoval.**

⁶⁸ Tehdy jich bylo 22.

⁶⁹ Beitrittsantrag Österreichs. Stellungnahme der Kommission, Brüssel 1991 (KOM, 1991, 1520). Přetisk: Österreichische Außenpolitische Dokumentation, Sondernummer 1991.

Stanovisko Komise je de iure interním materiálem Evropských společenství, je to dokument, který je předkládán Radě ES k rozhodnutí o dalším postupu ES vůči kandidátu. Navíc není závazný pro Radu.⁷⁰ Na druhé straně je však stanovisko Komise výsledkem velmi důkladných hodnocení a má zásadní politickou váhu.

Stanovisko Komise již v úvodu obsahovalo opět datum 1. leden 1993, t.j. - jak již bylo naznačeno - před tímto datem nemohou být zahájena žádná jednání o přistoupení. Přednost má momentální proces prohlubování Evropských společenství. Předpokládalo se, že mezitím budou ukončena mezivládní jednání k otázce dovršení hospodářské unie a vytvoření měnové unie a rovněž k vytvoření politické unie. Má to samozřejmě logiku - uchazeč se musí sladit s novým stavem evropské integrace, nikoli s oním, který platil v momentě podání přihlášky. Proti tomu však otázku dalších jednání s Rakouskem již Komise nespojovala s další plánovanou mezivládní konferencí k otázkám prohloubení evropské integrace, totiž k zahraniční a bezpečnostní politice.⁷¹

Problémovou rovinou zůstával nadále princip rakouské neutrality. Sice Robert Cohen, vedoucí odboru v direktoriátu vnějších vztahů Evropské komise a předsedající mezidirektořské skupiny odborníků pro posuzování rakouské přihlášky, stejně jako Jean-Louis Dewost, ředitel Právní služby Evropské komise, se jednoznačně vyjádřili, že je bezpředmětné mluvit o neslučitelnosti neutrality s členstvím v Evropských společenstvích naopak se zde otevírá široký prostor pro kompromisní řešení. Na druhé straně Jacques Delors byl již pověstný celou sérií svých výroků, že neutrální žadatelé o členství představují problém již sám o sobě, tím spíše pak problém s ohledem na fakt, že by jednou ES realizovaly společnou obrannou politiku. Komisaři za Velkou Británii a Dánsko jak v případě Rakouska, tak i dalších neutrálních zemí tvrdě odmítali jakkoli otevírat otázku neutrality a stavět ji na program jednání s kandidáty.⁷² Diskuse v Komisi byly úporné, někteří členové mj. poukazovali na solidární chování Rakouska za války v Zálivu. Delors si ještě vyžádal od Vranitzkyho telefonické ubezpečení, že „rakouská neutralita bude slučitelná i s budoucím vývojem ES k politické unii, včetně společné zahraniční a bezpečnostní politiky“. Úpornost vyjednávání nad některými formulacemi dokládá i skutečnost, že text stanoviska Komise dostal rakouský velvyslanec v neúplné verzi, „Úvod“ a „Závěry“ obdržel teprve následujícího dne, byť oficiálně opět s datem 31. července, což byl nejzazší předem vyhlášený termín. Citovaná formulace, že „**rakouská neutralita bude slučitelná i s budoucím vývojem ES...**“ přesně odpovídala předchozímu požadavku Rady ES. Tím tedy měla být již celá věc rakouské neutrality nesporná pro průběh dalších jednání.

⁷⁰ Již bylo zmíněno (v předchozím textu), že v roce 1976 Komise předložila negativní stanovisko k žádosti Řecka o vstup, Rada přesto rozhodla v jednáních s Řeckem pokračovat.

⁷¹ Znamená to značnou míru nové vstřícnosti vůči Rakousku, nakořik svolání této konference bylo následně přímo vtěleno jako závazek do Maastrichtské smlouvy.

⁷² Souvisí to s celkovou brzdou politikou obou zemí ve věci prohlubování evropské integrace; zůstane-li dosažený stav integrace víceméně konzervován, je opravdu bezpředmětné jakkoli vytahovat otázku neutrality na jednací stůl. A naopak přijetí většího počtu neutrálních států by mohlo zablokovat celou otázku prohlubování ES, anebo ji výrazně pozdržet a přitom dlouhodobě komplikovat veškeré plány na politickou unii.

V otázkách hospodářských bylo Rakousko ve stanovisku Komise hodnoceno jako „hospodářská mocnost střední velikosti“ se závěrem, že **přistoupení Rakouska k ES bude celkově ziskem pro ES**. Evropská společenství budou rozšířena o zemi disponující silným hospodářským výkonem, silnou měnou a pevným rozpočtem. Další kompliment pro Rakousko znamenalo vyjádření, že pro Evropská společenství bude Rakousko velkým přínosem i vzhledem k jeho geografické poloze, vzhledem k jeho minulosti a jeho svazkům jak zděděným tak nově získaným vůči přímým i vzdálenějším sousedům na sever, východ a jihovýchod od svých hranic. Pro ES je významnou hodnotou, že Rakousko leží v centru dění, v němž vzniká nová Evropa.⁷³

Co se týče zemědělství, ani zde Komise neviděla žádné zásadní překážky, nakolik Rakousko již od počátku šedesátých let pracovalo na tzv. synchronizaci své zemědělské politiky s politikou Evropských společenství. Vstup Rakouska do Společné agrární politiky ES samozřejmě musel přinést jisté posuny, nikoli však již velké. Tak například Rakousko uplatňovalo vyšší ochranu domácích rolnických producentů, tím pádem zejména obilí bylo dražší na vnitřním trhu Rakouska než v ES. Proti tomu však mělo Rakousko kvalitnější normy na další zpracování zemědělských produktů, tudíž jeho náklady byly nižší než v ES a výsledná cena se tak vyrovnávala. Posuny bylo nutno očekávat v oblasti pěstování obilí, produkce vepřového masa a drůbeže s objemem směrem dolů. Rakousko si to však mohlo vynahradit v jiných sortách.⁷⁴ Zcela otevřenou záležitostí přitom zůstávalo, jak dopadnou v obecné rovině jednání o reformě Společné zemědělské politiky ES, rozběhnutá právě v roce 1991.

Rakouská vláda si po obdržení zprávy Komise zřetelně oddechla, zájmové organizace reagovaly se spokojeností. Šlo ovšem už o vládu inovovanou. Na podzim 1990 v parlamentních volbách socialisté zřetelně zvítězili, naopak lidovci výrazně ztratili. V otázkách evropské politiky Rakouska se přitom obě strany ještě více sblížily, naopak strana svobodných začala projevovat první rysy různoběžnosti vůči Evropským společenstvím. Co do složení vlády, posty kancléře i ministra zahraničních věcí byly nadále obsazeny týmiž osobnostmi (F. Vranitzky a A. Mock), novinkou bylo **ustavení Státního sekretariátu pro integrační záležitosti** při Úřadu spolkového kancléřství. Státním sekretářem, s pověřením především ke koordinaci vyjednávacích pozic vlády vůči ES, se stal Peter Jankowitsch.

Mezitím se navíc podstatně posunuly význam a váha otázky rakouské neutrality v sovětské politice. Pochopitelně vstup Rakouska do Evropských společenství s výhradou garancí rakouské neutrality v míře „nakolik to bude trpět Sovětský svaz“, tj. jak bude Sovětskému svazu dovoleno podle jeho vlastních výkladů rakouské neutrality a celkově podle jeho vlastního uvážení se vměšovat jak do vnitrorakouských záležitostí, tak do fungování Rakouska v ES, to by znamenalo nejhorší a nejnebezpečnější ze všech možných řešení a samotné orgány ES by to nepřijaly.

Ještě bezprostředně po podání rakouské žádosti o členství v Evropských společenstvích předložil Sovětský svaz výše zmíněné memorandum z 10. srpna 1989, zpochybňující možnost

⁷³ Právě tyto pasáže A. Mock akcentoval: MOCK, A.: Heimat Europa. Der Countdown von Wien nach Brüssel, Wien 1994, s. 118.

podržení rakouské neutrality v případě plného členství Rakouska v ES. Již v říjnu 1989 Michail Gorbačov při návštěvě Finska v krátkém vyjádření deklaroval razantní posun: Vztahy Sovětského svazu s Rakouskem označil za skvělé díky velké dynamice, důvěře a mnohostranné spolupráci; zároveň rozhodnutí Rakouska o „nové strukturaci jeho vztahů k ES“ označil nepřímou za výlučně vlastní právo Rakouska.

Koncem dubna 1990 zprostředkoval ředitel Evropského institutu Akademie věd SSSR Vitalij Šurkin rakouskému velvyslanci při Evropských společenstvích M. Scheichovi pozitivní postoj k budoucímu začlenění Rakouska do ES. Nový sovětský velvyslanec v Rakousku Valerij Popov v říjnu 1990 v obrazech diplomatické mluvy zvláště zdůraznil, že sovětská strana vzala na vědomí rakouské vysvětlení motivace ke vstupu do ES, a to s důvěrou.⁷⁵

A konečně naprosto jednoznačně a na nejvyšší úrovni byla tato **změna postoje Sovětského svazu** vyjádřena M. Gorbačovem osobně kancléři Vranitzkymu při jeho návštěvě v Moskvě: „Tento krok⁷⁶ považuji za suverénní krok Rakouska jakožto normální prvek evropského procesu. Můžete se sami a svobodně rozhodnout, co a kdy máte učinit... Musíme jít cestou stále větší integrace evropských zemí a evropských institucí... Přitom některé instituce budou rozšiřovány a jiné budou nově vznikat, za účasti všech či části evropských států.“ Ještě před touto návštěvou sovětské ministerstvo zahraničních věcí dalo rakouské straně na vědomí, že **téma neutrality nebude již nikdy více nárokováno.**⁷⁷

Jednání o Evropském hospodářském prostoru⁷⁸

Od jara 1989 byla rakouská politická špička a klíčová zájmová sdružení, tj. Hospodářská komora, Zaměstnanecká komora, Rakouský odborový svaz, Rakouský svaz průmyslníků a Rolnická komora, jednoznačně upnuty na strategický cíl řádného členství v evropských společenstvích. Jednání o projektu Evropského hospodářského prostoru se ovšem Rakousko nadále účastnilo, avšak jednoznačně s postojem, že pro Rakousko bude členství v Evropském hospodářském prostoru znamenat jenom případné krátkodobé přechodové období do řádného členství v Evropských společenstvích. Ministr zahraničních věcí A. Mock mluvil o „nutném mezikroku“.⁷⁹

Zároveň lze mluvit o naplnění rakouského závazku solidarity vůči ostatním členům ESVO, opět však pouze v časovém limitu do uplatnění řádného členství Rakouska v ES. Rakouský vztah k projektu Evropského hospodářského prostoru lze také chápat jako pojistku pro případ, že by se

⁷⁴ Skutečně si to také vynahradiło například ve vinařství, v pěstování olejnin, atp.

⁷⁵ Interview pro: Die Presse, 11. 10. 1990.

⁷⁶ Tj. přistoupení Rakouska k ES.

⁷⁷ Die Presse, 1. 10. 1991.

⁷⁸ K problémům Evropského hospodářského prostoru viz též (mimo první kapitolu) níže v kapitole o Švýcarsku.

přijetí Rakouska za řádného člena ES z nepředpokládaných důvodů oddálilo, resp. by se oddálilo z příčin průtahů kolem příprav a ratifikace smlouvy o Evropské unii, způsobených stávajícími členy Dvanáctky.

Rakouští představitelé přitom rýsující se principy Evropského hospodářského prostoru považovali již od roku 1989 jako příliš komplikované; celý model se jim jevil jako administrativně příliš náročný i neúměrně náročný na čas v praktické realizaci dílčích mechanismů a kroků a zároveň celkově málo efektivní. Tedy pro naplnění rakouských potřeb už model Evropského hospodářského prostoru bude jen minimálně účinný, pro některé klíčové otázky dokonce vůbec ne, zejména od momentu plného uplatnění jednotného vnitřního trhu Evropských společenství.

Zároveň byl projekt Evropského hospodářského prostoru rakouskými představiteli vnímán jako náhražkový model pro ty země, které se zdráhají přijmout řádné členství v ES, resp. s takovým členstvím kalkulují až pro velmi vzdálený horizont. Rakousko samo však už tento problém pro sebe jednoznačně anulovalo ještě na jaře 1989.

Na druhé straně se však Rakousko na samotný vstup do Evropského hospodářského prostoru připravovalo velmi svědomitě a s velkým časovým předstihem. Roční reálné fungování Rakouska v Evropském hospodářském prostoru nakonec mělo pro Rakousko značný praktický význam v podobě reálné přehledy, resp. nácviku⁸⁰ pro řádné členství v Evropské unii. Náraz po vlastním vstupu do EU byl tak pro Rakousko výrazně menší než pro kteroukoli jinou zemi.

Vlastní jednání o přistoupení

Komplikace se schvalováním Maastrichtské smlouvy⁸¹ vedly Evropskou radu na zasedání 7. června 1992 v Lisabonu k usnesení, že teprve po dokončení ratifikačního procesu Maastrichtské smlouvy se začne jednat s kandidáty o přistoupení.

Na druhé straně však právě zkušenosti s dánským referendem vedly zase k anulování jiné předběžné podmínky, totiž dokončení vnitřní institucionální reformy spjaté s přechodem od Evropských společenství ke komplexnější Evropské unii. Mělo stačit dokončení jednání o „balíku“ budoucího financování. Evropská rada se 12. prosince 1992 usnesla zahájit jednání o přistoupení s Rakouskem, Švédskem, Finskem a Norskem hned k počátku roku 1993. Jednání měla být započata ještě podle článku 237 Římské smlouvy, avšak ihned po vstupu Maastrichtské smlouvy v platnost se mělo pokračovat v jednáních už podle této smlouvy, podle jejího článku O.

Celkově probíhala jednání víceméně hladce, Rakousko mohlo zúročit celou svou dosavadní politiku sblížení s Evropskými společenstvími, takže **u naprosté většiny bodů** mohla být

⁷⁹ MOCK, A.: Heimat Europa..., s. 111.

⁸⁰ Mockův výraz. Tamtéž, s. 128.

⁸¹ Jmenovitě problémy s dánským referendem, nakolik první pokus dopadl odmítnutím.

posléze **jednoduše konstatována plná připravenost** Rakouska ne pouze pro vstup ve smyslu stanovených parametrů, nýbrž připravenost Rakouska pro okamžité plnohodnotné členství. Celkem tři pětiny vyjednávacích kapitol – včetně náročných kapitol hospodářské soutěže, svobody pohybu zboží, pracovní síly, kapitálu, služeb – byly vlastně naplněny již dříve v rámci jednání o Evropském hospodářském prostoru, mohly tedy být jednoduše pouze „odškrtnuty“ jako vyřízené.

Přesto celkem v průběhu třinácti měsíců proběhlo osm vyjednávání na úrovni ministrů, dvanáct vyjednávacích kol na úrovni velvyslanců, 130 sezení na úrovni úředníků a expertů. Problémová pro Rakousko zůstávala především rovina zemědělské politiky; zde došlo k průlomům v jednáních na přelomu února a března 1994, byly dojednány přechodové limity pro rakouskou dosavadní vnitřní zemědělskou politiku a rovněž dojednány limity pro tranzitní dopravu. K úspěšnému završení veškerých jednání o přistoupení došlo 2. března 1994. A. Mock hodnotil konečnou smlouvu o přistoupení k EU jako lepší výsledek, než původně jeho tým vůbec očekával.⁸²

Zásluhou především rakouské diplomacie je pak **bezprecedentní nový rozměr přístupové smlouvy**. Ve vyjmenovaných záležitostech, počínaje normami na ochranu životního prostředí, přes normy pracovního prostředí, normy ochrany zdraví, atp. byla přechodná období stanovena nikoli ve smyslu, že v jejich průběhu dojde k přizpůsobení norem Rakouska (i Švédska a Finska) k normám Evropské unie, nýbrž naopak Evropská unie během přechodného období přijme nové normy v intencích, které jsou v Rakousku (Švédsku, Finsku) již uplatňovány. Tedy Evropská unie se bude přizpůsobovat nově přijímaným zemím.

Referendum o přistoupení dopadlo téměř přesně dvoutřetinově, tj. 66,6 % hlasů znělo *ano*, 33,4 % hlasů znělo *ne*. Z jednotlivých spolkových zemí byl nejvyšší podíl kladných hlasů odevzdán v Burgenlandu, a sice 74,6 %; nepochybně jedním z důrazných podnětů měl být vysoký příjem z fondů Evropské unie pro dosud nedostatečně rozvinutý Burgenland. Nejvyšší podíl záporných hlasů byl odevzdán v Tyrolsku, i tak nebyl nadpoloviční, pouze 43,4 %; jednoznačně klíčovým důvodem byla zátěž této spolkové země tranzitní dopravou.⁸³

Od 1. ledna 1995 je Rakousko řádným členem Evropské unie v plném slova smyslu.

Profit z členství

⁸² MOCK, A.: Heimat Europa..., s. 191.

⁸³ K momentu hlasování přitom realita ukazovala jiný tranzitní problém: Ve východním Rakousku intenzita tranzitu ve směru Západ-Východ již dostihla intenzitu tranzitu Sever-Jih přes Brennerský průsmyk, s perspektivou dalšího růstu právě ve východním Rakousku. Nově se rýsovala do budoucna i kumulace tranzitu ve směru Severozápad-Jihovýchod, tj. z Německa přes Rakousko do Slovinska a dále na Balkán, konkrétně na spojnicích Salzburg-Villach a Linz-Graz, tedy rovněž mimo tyrolské území.

Když Rakouský ústav pro hospodářský výzkum (WIFO) vyhodnotil **prvních pět let** členství Rakouska v Evropské unii, zejména zdůraznil, že díky vstupu do Evropské unie je v Rakousku inflace nižší o celé procento než kdyby ke vstupu nedošlo; hospodářský růst je díky vstupu o půl procenta vyšší, společenská produktivita je vyšší o jedno procento. Všechny tyto ukazatele jsou příznivější díky zvýšení tlaků hospodářské soutěže a díky kumulativním efektům z fungování rakouské ekonomiky v rámci jednotného velkého hospodářského prostoru a jednotných hospodářských politik.

Odstranění veškerých překážek pohybu zboží vedlo k **nárůstu rakouského exportu** celkově i jmenovitě do členských zemí Evropské unie, snížil se podstatně deficit obchodní bilance Rakouska se zeměmi EU. Vedle toho Rakousko zvýšilo svůj obchod se zeměmi asociovanými k Evropské unii, s nimi pak má bilanci vysoce aktivní.

Příliv přímých **zahraničních investic** se zvýšil na více než dvojnásobek, přitom investice ze zemí Evropské unie na více než trojnásobek. Největším investorem bylo Německo (cca jednou třetinou z celkového objemu zahraničních investic), dále Nizozemí a Švýcarsko. Země EU jako celek jsou klíčovými investory v Rakousku.⁸⁴ Z hlediska jednotlivých oborů dominovaly investice do telekomunikací, bankovníctví a obchodu.⁸⁵

Konkrétně se tempo hospodářského růstu v Rakousku hned v roce 1995 vyrovnalo s nárázem vstupu do Evropské unie a dalších letech se již udržovalo nad průměrem zemí EU. Inflace po vstupu do EU v Rakousku jednoznačně a soustavně klesala a držela se pod průměrem zemí EU. Dynamika domácí poptávky se něco přes rok od vstupu vyrovnávala s nárázovým efektem vstupu, poté se obnovila a přesahovala průměr zemí EU. Rakouský export svým tempem převyšoval průměr zemí EU; import po vstupu nevykázal významnější změny a ve srovnání s celkovými trendy v EU byla jeho dynamika podprůměrná. Růst vládních výdajů se od vstupu do EU výrazně omezil (v roce 1997 došlo dokonce k absolutnímu poklesu – o 3,9 %), v dlouhodobém průměru se srovnal se rytmem EU.⁸⁶ Nezaměstnanost se v závěru sledovaného období snížila, celkově byla výší 3,4% hluboko pod průměrem EU (8,6 %) a na třetím místě odspodu v celkovém žebříčku zemí EU. Z hlediska míry nezaměstnanosti mládeže do 25 let jsou pak poměry v Rakousku vůbec nejpríznivější z celé Evropské unie. Rakousko má i velmi vyrovnanou regionální míru nezaměstnanosti, žádný z rakouských regionů zdaleka nedosahuje ani průměru EU.

Plné fungování v rámci jednotného vnitřního trhu Evropské unie přineslo Rakousku zásadní přednosti. Silně exportně profilovaná ekonomika byla z velké části zbavena finančně nákladných a časově náročných celních formalit. Již to znamenalo úsporu v řádově miliardách. Domácí podnikatelé dostali rovnost šancí na trhu EU, přišla možnost expandovat na nové trhy.

⁸⁴ Nejvypjatějším případem byl rok 1998, kdy z celkového objemu nových zahraničních investic v Rakousku připadlo na ostatní země EU 91,5 %, na celý zbytek světa pouhých 8,5 %.

⁸⁵ Wirtschaftliche Entwicklung seit dem Beitritt, In: Österreich in der EU. Fünf Jahre Mitgliedschaft – Bilanz und Ausblick (ed. W. Streitenberger), Wien 2000, s. 39an.

Zahraniční odbyt některých komodit rostl ne o pouhá procenta, nýbrž dokonce v násobcích, ve vybraných případech šel až k desetinásobku již během prvních pěti let členství v EU.

Obecně přinesl vstup do EU **vyšší stabilitu a jistotu v podnikání** na rakouském území, ba přímo Rakousko se stalo atraktivním místem pro podnikání. Zvláště badatelné je srovnání se Švýcarskem. Rakousko stálo vůči němu dlouhá desetiletí v roli chudého příbuzného; avšak od momentu vstupu se právě rakouská ekonomika výrazně dynamizovala, Rakousko začalo svého souseda rychle dohánět. Podstatně se zvýšil příliv zahraničních investic, řada firem přenesla své hlavní sídlo na rakouské území. Mj. tak učinila řada i švýcarských firem, pro něž se stal mj. přitažlivým hned sousední Vorarlberg.⁸⁷

Liberalizace energetického sektoru a sektoru spojů přinesla zdravou konkurenci namísto monopolu. Celkově vstup přinesl doslova čerstvý vítr jak v ekonomice, tak v politice. Volba mezinárodního propojení mj. k zajištění své bezpečnosti a neutrality namísto „splendid isolation“ opět znamená razantní rozdíl mezi Rakouskem a Švýcarskem.

Rakousko také začalo rychle profitovat z otevření se Evropské unie zemím na východ od železné opony a na přípravě těchto zemí na vstup do EU. Rakouský obchod s těmito zeměmi akceleroval, konkrétně s nejbližšími sousedy, Slovinskem, Maďarskem, Slovenskem, ČR a zároveň s Polskem.⁸⁸

Hned po vstupu do Evropské unie se Rakousko začalo intenzivně připravovat na měnovou unii. Rakousko mělo sice kvalitní měnu, avšak jako malá země nebylo schopno se dostatečně bránit vnějším vlivům a velkým turbulencím v mezinárodních měnových vztazích.⁸⁹ Podnikatelé byli zatěžováni i běžnými směnárskými náklady. Již propojení Rakouska na ECU přineslo značné ulehčení a úspory. Ve vstupu do velkého měnového prostoru Rakousko spatřovalo novou záruku stability a to nejen pro „průběžné“ podnikání, ale i pro růst investiční činnosti. Rakousko se zařadilo mezi zakladatelské státy euro-zóny, funguje v ní tedy od 1. ledna 1999.

Velmi názorně se vstup Rakouska do EU projevil na **přísunu financí ze strukturálních fondů** EU a fondů Společné zemědělské politiky EU. Podpora ze strukturálních fondů činila za prvních pět let členství celkem 21,6 miliard rakouských schillingů (ATS).⁹⁰ Z nich největší část (přes čtvrtinu) byla určena na údržbu krajiny a strukturální vyrovnávání venkova, další velká část byla směřována přímo do modernizace agrárních struktur a vyrovnávání podmínek v nich. Speciální složku ve strukturálních fondech pro Rakousko znamenal objemný přímý **příspěvek** z EU **pro Burgenland** jakožto jediný region v Rakousku, který svým HDP ležel pod hranicí 75 %

⁸⁶ KARPOVÁ, E.: Hospodářský vývoj Rakouska, Švédska a Finska po vstupu do Evropské unie, Praha 2000 (Aktuální otázky světové ekonomiky, 2000, seš. 4), s. 12-13.

⁸⁷ FISCHLER, F.: Aufschwung, Friede, Mitbestimmung: Fünf Jahre österreichische Mitgliedschaft in der EU, in: Österreich in der EU. Fünf Jahre Mitgliedschaft..., s. 6an.

⁸⁸ Počtem obyvatel tyto země dohromady poněkud převyšují Itálii, ekonomickou výkonností a kapacitou trhu stojí však daleko za Itálií. Přesto export Rakouska do těchto zemí byl koncem devadesátých let o více než čtvrtinu vyšší než export Rakouska do Itálie.

⁸⁹ Jen v roce 1995 měnové turbulence snížily hospodářský růst Rakouska o půl procenta.

průměru Evropské unie. Burgenland se po vstupu Rakouska do EU začal rychle proměňovat z chudobince (tak byl Vídeňáky běžně značkován) v oblíbené až žádané nové podnikatelské pásmo. Výrazně se uplatnil kumulovaný efekt, že za podporou z EU přijdou – a v mnohonásobně větší míře – investice soukromé. Burgenland se v ekonomické efektivitě i v životní úrovni rychle dotahuje na rakouský průměr.⁹¹

Z fondů společné zemědělské politiky EU přišlo do Rakouska za prvních pět let členství celkem 69,6 miliard ATS. Z toho přímé platby rolníkům (vyrovnávací platby a prémie) tvořily cca 60 % celkového objemu, další asi čtvrtinu pak příplatky za opatření a technologie uplatňované k ochraně životního prostředí, zbytek na intervenční politiky, na šlechtitelství, atp. Mimoto přicházely do zemědělství příspěvky z dalších fondů, počínaje již zmíněnými strukturálními fondy a konče fondy pro výzkum a vzdělávání v části určené pro zemědělství. Díky strukturálním fondům si zvláště výrazně polepšili zemědělci v horských oblastech; na přímou podporu jejich podnikání se - díky strukturálním fondům EU - roční platby zvýšily o 2,2 miliardy ATS.

Zapojení rakouského zemědělství do EU znamenalo pro některé až kulturní šok. Nastoupil zcela nový režim poskytování podpor, byly zlikvidovány monopoly, zvýšily se nároky na pružnost podnikatelského rozhodování pro každého jednotlivého producenta. Zároveň stále větší orientace konzumenta na zdravé a vysoce kvalitní potraviny⁹² přináší právě rakouským zemědělcům velké příležitosti, zejména těm, kteří nepodlehli nadměrné chemizaci; souběžně však samozřejmě přišly podmínky, zejména ve zvýšení hygieny produkce. A namísto politického handrkování o subvence, v němž smysluplnost stála často až na posledním místě, přicházel od momentu vstupu do EU do rakouského zemědělství podnikatelský duch, vlastní iniciativa, tlak na nové organizační schopnosti. Obecně se na jedné straně výrazně zvýšil tlak konzumenta na zvýšenou kvalitu produkce, za niž je ochoten více zaplatit, na druhé straně se zvýšil tlak daňového poplatníka na smysluplné nakládání s prostředky na podporu zemědělství.

Zemědělci jsou paralelně víc než kdy dříve finančně zainteresováni i na údržbě krajiny. Na rozvoj krajiny v zemědělském rozměru platby vzrostly o 3 miliardy ATS, a to z pouhých 1,8 mld ročně před vstupem na 4,8 mld, z toho 2,4 mld přímo z fondů EU. Avšak nemá smysl kalkulovat pouze s výší příspěvků z fondů EU. Klíčovým právě pro zemědělské producenty, než pro kterékoli jiné rakouské producenty, byl velký **zisk** plynoucí z náhlého **uvolnění pohybu** právě **zemědělské produkce** po celém prostoru EU.

Rakousko se po vstupu zařadilo ve struktuře rozpočtu Evropské unie mezi čtyři „čisté plátce“, tedy více odvádí do rozpočtu EU, než z něho dostává (spolu s Německem, Nizozemím a Švédskem, v rámci tehdejší patnáctky členů EU). Tento údaj však není radno přeceňovat a už vůbec ne chápat jako nějaké znevýhodnění Rakouska. Jde o pouhou účetní metodu, nic více;

⁹⁰ Tehdejší kurs se pohyboval převážně v rozmezí 2,60 až 2,70 Kč za 1 ATS. Konečný pevný přepočítací poměr vůči euru byl stanoven 13,7603 ATS za 1 EUR.

⁹¹ SCHREMMER, Ch. – BAYER, G.: Ziel 1 – Programm für das Burgenland. Zwischenbewertung eines Programms für eine Region mit erheblichem Entwicklungsrückstand, in: Die Union, 1999, H. 3-4, s. 23an.

⁹² V Rakousku se už čtvrtstoletí se mluví o „bio-boomu“

běžné „kupecké počty“ by však při hodnocení kterýchkoli ekonomických ukazatelů EU vedly k zavádějícím závěrům. Sama účetní metodika je pouhou konvenční záležitostí, jiná metodika by poskytla jiná čísla. Tak například cla vybíraná na rakouské severní a východní hranici byla odváděna do rozpočtu EU jako rakouský příspěvek (až do momentu vstupu příslušných sousedů do EU v květnu 2004). Ve skutečnosti však clo neplatí Rakousko, clo zaplatí konečný spotřebitel, jemuž je příslušný dovozce připočítá k ceně; a konečný spotřebitel se ve většině případů nalézá v jiné členské zemi EU, nikoli v Rakousku.⁹³ Rakousko dále výrazně profituje na fondech, které jsou z rozpočtu EU poskytovány zemím střední a východní Evropy, zemím Středomoří, atp.; tyto země nakupují rakouské zboží či služby.

Především však obecně platí mechanismus, že vyspělejší ekonomiky mají vyšší přímý obchodní a finanční profit ze samotného fungování integračního uskupení. Totéž platí pro země ležící blízko geografického středu v rámci integračního uskupení. Proto Rakousko rádo následovalo příklad Německa a zařadilo se mezi ony „čisté plátce“. Navíc nutno zohlednit jiný ukazatel: Rakouský příspěvek do rozpočtu Evropské unie znamená přesně stejně vysoký podíl na příjmech rozpočtu EU (2,5 %), jako je podíl Rakouska na hrubém sociálním produktu EU.⁹⁴ Z hlediska dalšího ukazatele, totiž přepočtu příspěvku do rozpočtu EU na jednoho obyvatele, se Rakousko zařadilo až na osmé místo tehdejší Patnáctky.⁹⁵ Přitom podle ukazatele hrubého sociálního produktu na hlavu je Rakousko na pátém místě žebříčku EU.⁹⁶

Vstup znamenal pro Rakousko i znovunalézání své identity i nalézání nového sebevědomí v evropském prostoru. Velmi výrazně k tomu přispělo i rakouské předsednictví v Evropské unii ve druhém pololetí roku 1998, které bylo navíc uvedeno vyjimečným předsednictvím ještě v červnu 1998, když zasedání ministrů financí EU v Luxembourg, na němž se projednávaly tak zásadní záležitosti jako byla konečná precizace zahájení činnosti Evropské ústřední banky a spuštění nové měny euro, řídil rakouský ministr financí Rudolf Edlinger.⁹⁷

Ekonomická situace se v Rakousku dlouhodobě stabilizovala v trendu dalšího postupného posilování pozic Rakouska v Evropské unii. Hlavním ekonomickým partnerem z hlediska exportu a importu zůstávalo Německo, druhým v pořadí Itálie, za ní Švýcarsko. Mezi pěti nejvýznamnějšími partnery se brzy po vstupu do Evropské unie prosadila i ČR.

Po rozšíření Evropské unie v roce 2004 a 2007 se Rakousko stalo významným spojovníkem s novými členy ze střední Evropy. Z hlediska objemu zahraničních investic do investičně těžce

⁹³ Podobně cla vybíraná v přístavu Rotterdam (kudy prochází většina námořního importu do celé EU) jsou účetně nizozemským odvodem do rozpočtu EU; opět je ve skutečnosti platí konečný spotřebitel...

⁹⁴ Přesně v tomtéž vyváženém postavení jsou i Švédsko (2,8 %), Finsko (1,5 %), Dánsko (2,0 %), Francie (17 %). Německo zůstává dlouhodobě o něco vyšším plátcem (25,5 %) než je jeho podíl na hrubém sociálním produktu EU. Relativně nejvyššími plátcí z tohoto hlediska jsou naopak Nizozemí (má vůbec nejvyšší nepoměr), Belgie a Irsko, naopak vůbec největším skrbílkem byla dlouhodobě Velká Británie.

⁹⁵ Tedy přesně uprostřed Patnáctky. Největším plátcem je z tohoto hlediska dodnes Luxembursko, následované Nizozemím a Belgií, Německo je sedmé, Velká Británie až dvanáctá.

⁹⁶ Ekonomické ukazatele zejména pro srovnání Rakouska v rámci EU viz webové stránky EU [http://europa.eu.int/comm/dg02], dále pro sledovaná léta: Economic Survey of Europe (ed. United Nations. Economic Commission for Europe, Genève 1999), příslušné ročníky.

podvyživených nových členů EU, pro Slovensko, Maďarsko a Slovinsko se stalo Rakousko nejvýznamnějším zahraničním investorem, pro ČR si tuto pozici střídá s Německem. Je významným investorem i v Polsku a Rumunsku. Investice z Rakouska (podobně jako z Německa či Nizozemí, i z dalších zemí někdejší Šestky) představují skutečné aktivní investice do dalšího ekonomického rozvoje, do vzniku a formování nových ekonomických kapacit ve výrobě i službách, do transferů nových vysoce výkonných technologií, etc.⁹⁸

Rakouské finanční domy sehrávají zásadní zprostředkovatelskou roli v běžných každodenních finančních tocích pro nové členy EU ze střední Evropy. S mnohými finančními domy v těchto nových zemích jsou přímo kapitálově propojeny (Erste, Kooperativa, Union, etc.), čímž trvale přispívají k jejich stabilizaci.

Právě díky členství v Evropské unii se Rakousko velmi rychle vyrovnalo s důsledky hospodářské krize z roku 2008; už v následujícím roce zaznamenalo opět hospodářský růst. V celkovém pořadí v rámci EU se z hlediska ekonomického výkonu na jednoho obyvatele pohybuje Rakousko dlouhodobě mezi pátou až třetí příčkou v EU, přibližně na stejné úrovni jako Nizozemí či Irsko,⁹⁹ zároveň o cca 10 až 15 % nad úroveň Německa.¹⁰⁰

⁹⁷ Namísto britského ministra G. Browna, nakolik Británie do projektu nevstoupila.

⁹⁸ Pozor! Formálně účetnický se do investiční statistiky zahrnují i pouhé akvizice, tedy pouhé nákupy již fungujících ekonomických kapacit. Ty nic nového ani nic pozitivního neposkytují, v případě ekonomických otřesů mají navíc velmi záporný dopad pro ekonomiku příslušného státu. Akvizice v lepším případě představují jednoduché uložení peněz, často však se skrývá za nimi záměr „vytunelování“, i záměr vměšování do vnitřních záležitostí příslušné země. Takový charakter mají jednoznačně „investice“ z Číny, často též z Izraele, i z USA. ČR má svou neblahou zkušenost s japonskou bankou Nomura, etc.

⁹⁹ Výrazněji napřed jsou jen Lucembursko a Dánsko. Naopak při celoevropském žebříčku stojí Rakousko i nad sousedním Švýcarskem, vůči němuž dříve po dlouhá desetiletí stálo v pozici chudého příbuzného.

¹⁰⁰ To je ovšem stále zatíženo problémovými „novým spolkovými zeměmi“ v důsledku sjednocení Německa (naopak Hamburg je srovnatelný s Luxemburskem).

